

**На хорошем уровне
Na dobrym poziomie**

Beata Gawęcka-Ajchel

**Program nauczania języka rosyjskiego
dla II etapu edukacyjnego
wprowadzanego jako pierwszy język obcy w klasach IV–VIII SP
oraz jako II język obcy w klasach VII–VIII SP**

opracowany w ramach projektu:

„Tworzenie zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach
Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Redakcja merytoryczna: Beata Luc
Redakcja językowa i korekta: Eduexpert sp. z o.o.
Projekt graficzny i projekt okładki: Eduexpert sp. z o.o.
Redakcja techniczna i skład: Eduexpert sp. z o.o.

Weryfikacja i odbiór niniejszej publikacji: Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie

w ramach projektu: *Weryfikacja i odbiór zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy*

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –
Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl

Spis treści

Wstęp	4
1. Adresaci programu	6
2. Ogólna charakterystyka programu (założenia teoretyczno- -naukowe uwzględniające zasady podejścia komunikacyjnego oraz konstruktywizmu, zindywidualizowanego podejścia do nauczania oraz założenia edukacji włączającej)	7
3. Cele kształcenia i wychowania (ogólne i szczegółowe) w myśl podstawy programowej – język obcy nowożytny (II etap edukacyjny)	10
4. Treści nauczania	13
5. Warunki i sposób realizacji programu nauczania	23
6. Procedury oraz sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania w pracy z uczniami na II etapie edukacyjnym oraz zalecane metody, techniki, formy pracy oraz środki dydaktyczne	26
6.1. Rozwijanie poszczególnych sprawności językowych	29
7. Ocenianie osiągnięć uczniów	33
7.1. Zróżnicowanie oceny	34
8. Ewaluacja programu nauczania	35
Bibliografia	38

Wstęp

Non scholae, sed vitae discimus

sentencja łacińska

Prezentowany program nauczania języka rosyjskiego **На хорошем уровне** został opracowany zgodnie z założeniami zawartymi w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej (Dz. U. 2017, poz. 356 z późn. zm.) i jest adresowany do uczniów II etapu edukacyjnego uczących się języka rosyjskiego:

- jako pierwszego (wariant II.1) w klasach IV–VIII, co stanowi kontynuację nauki języka rosyjskiego z klas I–III szkoły podstawowej;
- jako drugiego (wariant II.2) w klasach VII–VIII, co oznacza rozpoczęcie nauki języka rosyjskiego od podstaw w klasie VII szkoły podstawowej.

Mając na uwadze wynikające z powyższego duże zróżnicowanie godzin przeznaczonych na naukę języka rosyjskiego oraz chcąc uwzględnić autonomię nauczyciela, w niniejszym programie nie przypisano treści nauczania do poszczególnych klas. Dzięki takiemu podejściu program ten może być wykorzystywany zarówno w szkołach publicznych, niepublicznych (w tym integracyjnych), jak i językowych oraz elastycznie dostosowywany do poziomu językowego danej grupy lub zespołu klasowego. Warto podkreślić, że jest to jeden z pierwszych w Polsce programów do nauki języka rosyjskiego, który akcentuje aspekt edukacji włączającej oraz potrzebę rozwijania u uczniów kompetencji kluczowych już na etapie szkoły podstawowej. Prezentowany program nauczania jest programem spiralnym, co oznacza, że do tych samych treści wraca się na coraz wyższych poziomach, sukcesywnie rozszerzając ich zakres. Takie podejście stwarza możliwość powtórnej ekspozycji poszczególnych tematów.

Głównym założeniem autorki jest nauczanie języka rosyjskiego jako bliskopokrewnego do języka polskiego w oparciu o założenia teoretyczno-naukowe podejścia komunikacyjnego i konstruktywizmu. Teorie te są bardzo aktualne we współczesnej glottodydaktyce i – co bardzo istotne – stawiają na aktywność ucznia w procesie zdobywania wiedzy, bazując na pracy metodami aktywizującymi, akcentując cel nauczania języka w szkole podstawowej – a mianowicie nabycie umiejętności skutecznego porozumiewania się w języku rosyjskim. Dodatkowo w ramach lekcji języka rosyjskiego powinny być rozwijane nie tylko umiejętności językowe, ale również umiejętności uniwersalne uczniów oraz kompetencje kluczowe niezbędne do przygotowania młodych ludzi do wejścia w przyszłości na rynek pracy i swobodnego poruszania się na nim.

Do nauczania i rozwijania poszczególnych kompetencji w zakresie języka obcego nowożytnego, w tym przypadku rosyjskiego, należy z założenia podejść jak do procesu wieloletniego, nacechowanego nierównomiernym rozwojem poszczególnych umiejętności i uzależnionego od warunków, w których proces ten się odbywa. Ponadto warto potraktować nauczanie języków obcych w aspekcie interkulturowym, tzn. umożliwić uczniowi systematyczną ich naukę możliwie wcześnie, aby wraz z poznawaniem kultury kraju ojczystego mógł niejako równolegle rozwijać swoją wrażliwość na inne kultury. Takie podejście owocuje nie tylko rozwijaniem umiejętności językowych, ale też kształtuje wrażliwość oraz ciekawość, szacunek i otwartość wobec innych kultur.

Po zrealizowaniu niniejszego programu nauczania języka rosyjskiego wszyscy uczniowie będą mogli śmiało powiedzieć *Non scholae, sed vitae discimus*.

Życzę Państwu wielu ciekawych spotkań z uczniami, inspirujących sytuacji oraz samych pozytywnych wrażeń w procesie nauczania języka rosyjskiego.

Beata Gawęcka-Ajchel

[e-mail: b.ajchel@gmail.com](mailto:b.ajchel@gmail.com)

1. Adresaci programu

Przedstawiony program nauczania rosyjskiego pośrednio adresowany jest do nauczycieli uczących języka rosyjskiego na II etapie edukacyjnym jako pierwszego – w klasach IV–VI – oraz jako drugiego – w klasach VII–VIII. Jego ostatecznymi odbiorcami są natomiast uczniowie szkoły podstawowej w wieku 9–15 lub 13–15 lat i to ich miała na uwadze autorka, opracowując założenia programu.

II etap edukacyjny to czas dużych zmian, tych organizacyjnych – wynikających z odejścia od pracy z jednym nauczycielem – oraz tych związanych z wiekiem i rozwojem uczniów. Na lata nauki w klasach IV–VIII przypada okres dojrzewania młodzieży. Oprócz swoistych trudności ten czas w życiu nastolatka ma wiele bardzo pozytywnych stron, które warto wykorzystać, ucząc języka rosyjskiego. Cenne jest też to, że dzieci na poprzednim etapie edukacyjnym zdobyły już **doświadczenia w uczeniu się języka obcego** i warto nauczyć uczniów z tych doświadczeń korzystać, bazując np. na podobieństwach i różnicach pomiędzy językami, kształtować tzw. domysł językowy.

Uczniowie klasy IV rozpoczynają nowy etap w edukacji, przechodząc od kształcenia w edukacji wczesnoszkolnej do kształcenia przedmiotowego i idącej za tym pracy z wieloma nauczycielami różnych przedmiotów. Uczący języka rosyjskiego powinien zatem wyjść od cech typowych dla ucznia klasy IV lub VII, **określić indywidualny potencjał w zakresie nauki języka rosyjskiego, by na tej podstawie dobrać metody oraz techniki nauczania**. Jednocześnie nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni zadbać o to, by uczniowie poznali i potrafili wybrać najbardziej odpowiednie dla nich **strategie uczenia się, mnemotechniki**, zwiększając w ten sposób swoją chęć i motywację do nauki. W nauczaniu komunikacyjnym niezwykle istotne jest **stworzenie podczas lekcji atmosfery zapewniającej młodzieży poczucie bezpieczeństwa**, zagwarantowanie im życzliwości ze strony nauczyciela, a jeśli tego potrzebują, to również stosownego wsparcia. Szczególnie zatroszczyć się trzeba o właściwy przebieg tzw. **edukacji włączającej** i wyjść naprzeciw potrzebom oraz biorąc pod uwagę możliwości uczniów przewlekle chorych, z niepełnosprawnościami, ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE), w tym uczniów zdolnych, z dysfunkcjami, ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się etc.

Tematyka omawiana podczas lekcji języka rosyjskiego powinna wpisywać się w krąg zainteresowań młodzieży w tym wieku, musi być jej bliska i zaciekawić uczniów. Dlatego warto nauczanie zaplanować w taki sposób, by priorytetem stała się treść wypowiedzi, której warto podporządkować nauczanie gramatyki i ortografii. Mając na uwadze **spiralny układ treści**, warto wracać do tematów poruszonych wcześniej, utrwalając wiedzę i umiejętności uczniów oraz sukcesywnie poszerzając zakres tematyczny.

Bardzo ważne jest też to, by na II etapie edukacyjnym wszyscy uczniowie w procesie uczenia się języka obcego nauczyli się **właściwie podchodzić do ewentualnych błędów**. Oznacza to, iż powinni mieć świadomość, że **popękanie błędów jest zjawiskiem zupełnie naturalnym w procesie uczenia się**. Niezwykle ważna w tym jest rola nauczycieli i rodziców, którzy powinni zachęcać młodzież do podejmowania kolejnych prób i w ten sposób kształtować wytrwałość w dążeniu do celu, będącą ważną umiejętnością życiową.

2. Ogólna charakterystyka programu (założenia teoretyczno-naukowe uwzględniające zasady podejścia komunikacyjnego oraz konstruktywizmu, zindywidualizowanego podejścia do nauczania oraz założenia edukacji włączającej)

Zadaniem szkoły jest przygotowanie uczniów do życia oraz odnalezienia się i funkcjonowania na współczesnym krajowym oraz europejskim rynku pracy. Bardzo ważne jest to, by uczniowie potrafili korzystać z możliwości, jakie stwarza globalna wioska. W tym celu absolwenci szkół powinni osiąść następujące umiejętności:

- skutecznego komunikowania się w języku ojczystym i językach obcych;
- korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnej;
- pracy samodzielnej oraz współpracy w grupie;
- planowania własnego rozwoju.

Młodzi ludzie powinni przyjąć postawę otwartości na bardzo popularną obecnie ideę uczenia się przez całe życie (*lifelong learning*) i nieustanne dostosowywanie swoich kompetencji i kwalifikacji do aktualnych potrzeb dynamicznie zmieniającego się rynku pracy. W związku z tym podstawowe założenia programu nauczania języka rosyjskiego na II etapie edukacyjnym *На хорошем уровне* są następujące.

Po pierwsze, **nauczanie języka rosyjskiego – zgodnie z założeniami podejścia komunikacyjnego – powinno służyć komunikacji**, dlatego znajomość gramatyki, ortografii powinna odgrywać jedynie rolę pomocniczą i nie może być celem samym w sobie. Podejście komunikacyjne rezygnuje zatem z zainteresowania bezbłędnym opanowaniem systemu językowego, stawiając na efektywność porozumiewania się w konkretnych sytuacjach, właściwego reagowania z uwzględnieniem statusu rozmówców oraz relacji między nimi. Nauczanie gramatyki odbywa się w ujęciu funkcjonalnym, przy czym warto zaprezentować uczniom korzyści wynikające ze znajomości zagadnień gramatycznych oraz ich wykorzystania w procesie komunikacji. Niezmiernie istotne jest to, by nauczyciel zapewnił uczniom poczucie bezpieczeństwa i swobody wypowiedzenia się.

Niewątpliwą zaletą podejścia komunikacyjnego jest kształtowanie u uczniów umiejętności kreatywnego rozwiązywania problemów, brania odpowiedzialności za proces uczenia się języka, a ponadto kształtowanie umiejętności współdziałania w zespole. Mówiąc o komunikacji, już na początku nauki należy zwracać uwagę na właściwą wymowę, intonację oraz akcentowanie. Jednocześnie należy pamiętać, że optymalnym rozwiązaniem jest kształtowanie wszystkich sprawności językowych w trakcie każdej lekcji, zarówno umiejętności receptywnych – rozumienia ze słuchu i rozumienia tekstu czytanego, jak i umiejętności produktywnych – wypowiedzenia się ustnego (mówienia) oraz pisemnego (pisanie) w języku obcym.

Po drugie, zgodnie z założeniami **konstruktywizmu**, z których współczesna edukacja czerpie inspirację, „wiedza powstaje w obszarze relacji międzyludzkich, jest efektem następujących po sobie interakcji społecznych” (Zybertowicz 1995: 60). Według Bartosza Atroszki (2018: 1227) konstruktywizm akcentuje ponadto „**aktywność, zaangażowanie uczących się** w proces nauki”. To uczeń przez swoją działalność konstruuje własną wiedzę o świecie. Dlatego rola nauczyciela konstruktywisty

polega na pobudzaniu ucznia do tego. Język odgrywa ogromną rolę w poznaniu, czyli konstruowaniu świata. Dlatego nauczyciele powinni mieć świadomość, że swoimi słowami w pewnym sensie kształtują rzeczywistość ucznia, klasy i szkoły. Z konstruktywizmem w edukacji łączy się otwarcie na dialog, możliwość swobodnej komunikacji w czasie lekcji. „Przyjmuje się, że konstruktywizm w znacznie większym stopniu [...] niż paradygmat obiektywistyczny akcentuje aktywność osób uczących się w trakcie nauki, sprzyja twórczości, akcentuje związek pomiędzy językiem i myśleniem, sprzyja większej tolerancji w interakcjach międzyludzkich, sprzyja bardziej swobodnej komunikacji na lekcjach” (tamże: 1230).

Po trzecie, bardzo ważne jest właściwe zaplanowanie **edukacji włączającej** rozumianej jako „podejście w procesie kształcenia i wychowania, którego celem jest zwiększenie szans edukacyjnych wszystkich uczących się poprzez zapewnienie im warunków do rozwijania indywidualnego potencjału, tak by w przyszłości umożliwić im pełnię rozwoju osobistego na miarę swoich możliwości oraz pełne włączenie w życie społeczne” (MEiN, [Edukacja włączająca](#)). Nauczyciel języka obcego powinien w procesie nauczania uwzględniać specyficzne potrzeby każdego ucznia, czyli nie tylko dzieci posiadających orzeczenie czy opinię wydaną przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną lub poradnię specjalistyczną, ale także uczniów zdolnych, mających specyficzne trudności w uczeniu się (np. z dysleksją rozwojową), czy funkcjonowaniu w szkole. Trudności te mogą wynikać z choroby przewlekłej, różnych rodzajów niepełnosprawności, dysfunkcji (np. wzroku lub słuchu), zaburzeń zachowania (w tym ADHD – od ang. *attention deficit hyperactivity disorder*), wielokulturowości (np. w przypadku cudzoziemców), sytuacji rodzinnej, szkolnej i życiowej. Zadanie nauczyciela polega bowiem na dostosowaniu sposobu nauczania do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów, czyli takim doborze metod, technik oraz środków dydaktycznych, by umożliwić każdemu z nich osiągnięcie sukcesu na miarę możliwości. Wybór form **indywidualizacji nauczania** powinien wynikać z rozpoznania sytuacji i potencjału każdego ucznia. Nauczyciel powinien tak dobierać zadania, aby z jednej strony nie przerastały one możliwości ucznia (uniemożliwiały osiągnięcie sukcesu), a z drugiej nie powodowały obniżenia motywacji do radzenia sobie z wyzwaniami (Dz. U. 2017, poz. 356 z późn. zm.). Zadaniem uczącego jest umożliwienie uczniowi osiągnięcia sukcesu na miarę jego możliwości. Wówczas ma on szansę na rozwój w ujęciu holistycznym. Autorka zakłada, że sposób organizacji procesu nauczania języka rosyjskiego w oparciu o niniejszy program zagwarantuje wszystkim uczniom możliwość włączenia do grupy rówieśniczej i osiągnięcia sukcesów, czerpania radości z uczenia się. Indywidualizacja ma bowiem na celu zoptymalizowanie procesu nauczania, by możliwie najlepiej przygotować każdego ucznia do życia – w myśl sentencji *Non scholae, sed vitae discimus*.

W warunkach polskich uwzględnienie edukacji inkluzyjnej, kształtowania kompetencji kluczowych oraz umiejętności uniwersalnych w programie nauczania języka rosyjskiego w tak szerokim ujęciu jak w niniejszym programie jest rozwiązaniem innowacyjnym. Takie nowatorskie podejście już na etapie nauczania w szkole podstawowej ma za zadanie kształtowanie postaw i umiejętności uczniów niezbędnych z punktu widzenia rynku pracy i w ten sposób wszechstronne przygotowanie młodych ludzi do funkcjonowania w dorosłym życiu. Wszechstronnemu rozwojowi ucznia ma pomóc także realizacja w trakcie lekcji języka rosyjskiego wybranych

treści międzyprzedmiotowych (z zakresu historii, kultury, przyrody, biologii, matematyki, fizyki, chemii, informatyki, geografii i in.).

Po czwarte, w procesie nauczania pozytywne rezultaty osiąga się poprzez **włączenie ucznia w proces nauczania** języka – **zaangażowanie go w uczenie się**, pobudzenie jego ciekawości zarówno samym językiem, jak informacjami na temat kraju, kultury nauczanego języka, gdyż najczęściej to motywuje uczniów do nauki. Istotne jest, by nauczyciel kształtował u młodzieży postawę nakierowaną na poznanie, zrozumienie relacji polsko-rosyjskich, wspólnych dziejów obu krajów i unikał utrwalania stereotypów.

Zgodnie z założeniami **konstruktywizmu** nauczyciel w procesie nauczania stwarza warunki do poszukiwań i działań edukacyjnych młodego człowieka, np. poprzez pracę metodami aktywnymi – współpracę w grupie, rozwiązywanie problemów. To sprawia, że **uczeń staje się współodpowiedzialny za nabywanie wiedzy oraz umiejętności językowych i pozajęzykowych, za proces własnego uczenia się**, aktywnie włącza się w ten proces, dokonuje samooceny. Zadanie nauczyciela konstruktywisty polega bowiem na budowaniu pomostu pomiędzy tym, co uczeń już wie (wiedza teoretyczna), potrafi (konkretne umiejętności), prezentuje w zakresie postaw, a tym, co dopiero pozna. Dlatego zadanie nauczyciela konstruktywisty polega na stawianiu pytań, wskazywaniu problemów do rozwiązania. Ważne jest, aby nauczyciel wspomagał uczniów uczących się języka w poszukiwaniu własnych odpowiedzi, znalezieniu indywidualnej drogi do skutecznego komunikowania się w języku obcym, gdyż to jest nadrzędnym celem nauczania języka na wszystkich etapach edukacyjnych.

Po piąte, **współczesna szkoła** w myśl Zalecenia Rady Unii Europejskiej **powinna rozwijać kompetencje kluczowe oraz umiejętności uniwersalne**, by przygotowywać ucznia do zdobywania wiedzy oraz umiejętności na kolejnych etapach edukacyjnych, a następnie **przygotować** go kompetencyjnie i zawodowo **do funkcjonowania na rynku pracy** po zakończeniu edukacji (Dz. Urz. UE 2018, C189/1). Młody człowiek powinien wiedzieć, że nabywanie umiejętności i kwalifikacji, mobilność ułatwia zmianę pracy, awans, otwiera nowe możliwości.

Autorka programu zwraca uwagę na dużą potrzebę uwzględniania w procesie nauczania, w tym nauczania języka obcego, rozwijania **kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych**. Ich istotne znaczenie w procesie edukacji wynika z dynamicznych zmian zachodzących w otoczeniu edukacyjnym uczniów oraz tego, że w gospodarce opartej na wiedzy zapamiętywanie faktów i procedur jest kwestią kluczową, nie jest natomiast wystarczające do zapewnienia postępu i sukcesów. Należy przy tym wskazać, że **cechą charakterystyczną kompetencji kluczowych jest ich ponadprzedmiotowość**, co oznacza, iż za ich rozwijanie odpowiedzialni są nauczyciele wszystkich przedmiotów, w tym języków obcych.

Kompetencje kluczowe są połączeniem trzech składowych: wiedzy, umiejętności i postaw. Zgodnie z **ideą uczenia się przez całe życie** (*lifelong learning*) należy je zatem rozwijać począwszy od najmłodszych lat przez całe dorosłe życie (Dz. Urz. UE 2018, C189/1).

Wyróżnia się **osiem kompetencji kluczowych**:

- w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- w zakresie wielojęzyczności;

- matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
- cyfrowe;
- osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- obywatelskie,
- w zakresie przedsiębiorczości,
- w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Przez **umiejętności uniwersalne** zwane **miękkimi** – które są przydatne na każdym etapie życia – należy rozumieć: komunikatywność, kreatywność, innowacyjność, kulturę osobistą, samodyscyplinę, logiczne myślenie, umiejętność rozwiązywania problemów, radzenia sobie ze stresem, chęć uczenia się, umiejętności przywódcze, interpersonalne, pracy zespołowej, jak również planowania i analizy.

W ramach kształcenia językowego oprócz umiejętności *stricte* językowych możemy rozwijać niemalże wszystkie wskazane powyżej kompetencje. Dlatego ważne jest, aby nauczyciele języków obcych dbali o to, gdyż są one potrzebne do aktywnego udziału w życiu społecznym oraz poruszania się uczniów w przyszłości na rynku pracy. Duże znaczenie ma też realizacja treści o charakterze ponadprzedmiotowym, nawiązywanie do wiedzy, którą uczniowie opanowali w ramach innych lekcji, zajęć pozalekcyjnych lub różnorodnych doświadczeń.

Autorka niniejszego programu nauczania, uwzględniając szerokie spektrum oddziaływań wychowawczych i edukacyjnych, zadbała o holistyczny, zarówno intelektualny, jak i emocjonalny rozwój ucznia szkoły podstawowej. Takie całościowe podejście do rozwoju młodego człowieka jest zgodne z najnowszymi europejskimi trendami obowiązującymi w pedagogice.

3. Cele kształcenia i wychowania (ogólne i szczegółowe) w myśl podstawy programowej – język obcy nowożytny (II etap edukacyjny)

Mając na uwadze specyfikę programu nauczania języka rosyjskiego na II etapie edukacyjnym, czyli nauczanego jako pierwszego – w klasach IV–VIII, co stanowi kontynuację z klas I–III – oraz nauczanego jako drugiego – w klasach VII–VIII, od podstaw, poniżej przedstawione zostaną ogólne cele kształcenia i wychowania w szkole podstawowej, a cele kształcenia językowego, ogólne oraz szczegółowe cele językowe obejmujące poszczególne sprawności zostaną rozpisane dla dwóch wariantów podstawy programowej.

Zgodnie z zapisami podstawy programowej kształcenie w szkole podstawowej stanowi fundament wykształcenia. Zadaniem szkoły jest łagodne wprowadzenie dziecka w świat wiedzy, przygotowanie do wykonywania obowiązków ucznia oraz wdrażanie do samorozwoju. Szkoła zapewnia bezpieczne warunki oraz przyjazną atmosferę do nauki, uwzględniając indywidualne możliwości i potrzeby edukacyjne ucznia. Najważniejszym celem kształcenia w szkole podstawowej jest dbałość o integralny rozwój biologiczny, poznawczy, emocjonalny, społeczny i moralny ucznia.

W podstawie programowej dla szkoły podstawowej wskazano najważniejsze umiejętności rozwijane w ramach kształcenia ogólnego: sprawne komunikowanie się

w języku polskim oraz w językach obcych nowożytnych, sprawne wykorzystywanie narzędzi matematyki w życiu codziennym i kształcenie myślenia matematycznego, wykorzystywanie informacji z różnych źródeł (wyszukiwanie oraz analiza informacji), kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK), technik mediacyjnych, pracę zespołową, aktywny udział w życiu kulturalnym szkoły, środowiska lokalnego oraz kraju.

Warto podkreślić, iż w podstawie programowej wyraźnie zaakcentowano, że **w procesie kształcenia ogólnego szkoła podstawowa na każdym przedmiocie kształtuje kompetencje językowe uczniów** oraz dba o wyposażenie uczniów w wiadomości i umiejętności umożliwiające komunikowanie się w języku polskim w sposób poprawny i zrozumiały. Za ważne zadanie szkoły uznano ponadto **kształcenie w zakresie porozumiewania się w językach obcych nowożytnych**, dlatego w klasach I–VI szkoły podstawowej uczniowie uczą się jednego języka obcego nowożytnego, natomiast w klasach VII i VIII – już dwóch języków obcych nowożytnych.

W myśl zapisów podstawy programowej szkoła ma stwarzać uczniom warunki do nabywania wiedzy i umiejętności posługiwania się komputerem i podstawowymi urządzeniami cyfrowymi. Szkoła podstawowa ma również przygotowywać uczniów do dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów w trakcie korzystania z zasobów internetowych, krytycznej analizy informacji oraz bezpiecznego poruszania się w przestrzeni cyfrowej.

Ustawodawca w podstawie programowej zobowiązał nauczycieli do podejmowania działań mających na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości, obligując tym samym kadrę pedagogiczną do realizacji w praktyce edukacji inkluzyjnej i zapewnienia pomocy każdemu dziecku, a co za tym idzie indywidualizowania procesu nauczania.

Dodatkowo dla rozwoju młodego człowieka oraz osiągnięcia przez niego sukcesów w dorosłym życiu istotne znaczenie ma nabywanie kompetencji społecznych – w tym komunikacja i współpraca w grupie, uczestnictwo w projektach zespołowych lub indywidualnych. Powyższe wskazuje wyraźnie na potrzebę stosowania w kształceniu na II etapie edukacyjnym metody projektu. Dlatego przygotowany pakiet narzędzi edukacyjnych zawiera, oprócz programu nauczania, poradnika metodycznego ze scenariuszami lekcji, także scenariusze interdyscyplinarnych projektów edukacyjnych oraz narzędzia pomiaru dydaktycznego. Ich wykorzystanie w procesie nauczania pomoże nauczycielom rozwijać u uczniów kompetencje uniwersalne, a ponadto pozwoli wykorzystać ciekawe, innowacyjne rozwiązania metodyczne i organizacyjne. Realizując zadania metodą projektu, w tym projektu interdyscyplinarnego, młodzież będzie też doskonalić umiejętności cyfrowe, wykorzystując technologie informacyjno-komunikacyjne. Te ostatnie mają szczególne znaczenie w przypadku realizacji programu nauczania w formule nauki zdalnej.

W szkole podstawowej język obcy nowożytny może być nauczany na dwóch etapach edukacyjnych. Na I etapie (klasy I–III) każdy uczeń obowiązkowo uczy się jednego języka obcego nowożytnego, natomiast na II etapie kontynuuje naukę języka rozpoczętą w edukacji wczesnoszkolnej, a od klasy VII dodatkowo rozpoczyna naukę drugiego języka obcego nowożytnego. Mając to na uwadze, przewidziano kilka wariantów podstawy programowej.

Poszczególne warianty podstawy programowej w zakresie języka obcego nowożytnego nawiązują do oczekiwanych poziomów biegłości językowej uczniów w zakresie poszczególnych umiejętności językowych określonych w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego (ESOKJ). Ze względu na to, że ów system opracowany został z myślą o dorosłych, odniesienie to jest jedynie orientacyjne. I tak na II etapie edukacyjnym nauczanie języka obcego jako pierwszego w klasach IV–VIII (wariant II.1 podstawy programowej) szkoły podstawowej powinno prowadzić do poziomu A2+ w zakresie umiejętności językowych (mówienie, czytanie, pisanie, słuchanie) i poziomu B1 w zakresie rozumienia wypowiedzi. Od młodzieży uczącej się języka obcego jako drugiego w klasach VII–VIII (wariant II.2 podstawy programowej) oczekuje się nabycia wszystkich tych umiejętności na poziomie A1.

Każdy z ww. wariantów podstawy programowej zawiera cele kształcenia stanowiące wymagania ogólne, treści nauczania i umiejętności wyrażone w postaci wymagań szczegółowych. Kluczowe dla poszczególnych wariantów są określenia zawarte w opisie poszczególnych wymagań ogólnych i szczegółowych (bardzo podstawowy, podstawowy; bardzo proste, proste itd.). Dotyczy to przede wszystkim wymagania I, tj. znajomości środków językowych w ramach kilkunastu tematów ogólnych. Zgodnie z rekomendowanym przez autorkę programu spiralnym układem treści istnieje konieczność stopniowego rozbudowywania zasobu i poprawności środków językowych w ramach omawianych tematów.

Przedstawiony program nauczania dotyczy dwóch wariantów podstawy programowej:

- II.2 (język obcy nauczany jako drugi od podstaw w klasach VII–VIII),
- II.1 (język obcy nauczany jako pierwszy w klasach IV–VIII, jako kontynuacja z klas I–III).

W myśl podstawy programowej **nadrzędnym celem kształcenia językowego na wszystkich etapach edukacyjnych jest skuteczne porozumiewanie się w języku obcym – zarówno w mowie, jak i w piśmie**. Dlatego język obcy powinien być narzędziem umożliwiającym uczniowi osiągnięcie różnych celów komunikacyjnych adekwatnie do sytuacji. Takie podejście pozwala dążyć do osiągania przez ucznia coraz wyższego stopnia poprawności językowej. Należy jednak pamiętać, że na początkowych etapach procesu kształcenia językowego ta poprawność może ograniczać się do kilkunastu najprostszyc struktur.

Cele kształcenia dla języka obcego nowożytnego dla II etapu edukacyjnego zawarte są w wymaganiach ogólnych i przedstawiają się następująco dla poszczególnych wariantów podstawy programowej. Autorka celowo wychodzi od wariantu II.2 podstawy programowej, gdyż praktyka pokazuje, że w polskich szkołach ta sytuacja występuje znacznie częściej. Poniższe zestawienie zapisów dot. obu wariantów podstawy programowej pozwala młodym nauczycielom dostrzec różnice i realizować cele zgodnie z aktualnie realizowanym w danej klasie wariantem podstawy programowej.

I. Znajomość środków językowych

Uczeń posługuje się bardzo podstawowym (II.2) / podstawowym (II.1) zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie tematów wskazanych w wymaganiach szczegółowych.

II. Rozumienie wypowiedzi

Uczeń rozumie bardzo proste (II.2) / proste (II.1) wypowiedzi ustne artykułowane wyraźnie, w standardowej odmianie języka, a także bardzo proste (II.2) / proste (II.1) wypowiedzi pisemne, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

III. Tworzenie wypowiedzi

Uczeń samodzielnie formułuje bardzo krótkie (II.2) / krótkie (II.1), proste, spójne i logiczne wypowiedzi ustne i pisemne, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

IV. Reagowanie na wypowiedzi

Uczeń uczestniczy w rozmowie i w typowych sytuacjach reaguje w sposób zrozumiały, adekwatnie do sytuacji komunikacyjnej, ustnie lub pisemnie w formie **bardzo prostego (II.2) / prostego (II.1)** tekstu, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

V. Przetwarzanie wypowiedzi

Uczeń zmienia formę przekazu ustnego lub pisemnego w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

4. Treści nauczania

Treści nauczania opisane są w **wymaganiach szczegółowych** podstawy programowej i różnią się w zależności od wariantu. Z oczywistych względów są mniej rozbudowane w przypadku języka obcego nowożytnego nauczanego jako drugi (wariant II.2) oraz bardziej rozbudowane w przypadku języka obcego nowożytnego nauczanego jako pierwszy (wariant II.1). W celu ułatwienia młodym nauczycielom orientacji w treściach nauczania poniżej zestawiono oba warianty, wskazując różnice pomiędzy nimi. Pogrubieniem oznaczono te elementy, o które należy poszerzyć treści nauczania w wariantcie II.1 w stosunku do tych w wariantcie II.2.

- I. Uczeń posługuje się bardzo podstawowym (II.2) / **podstawowym (II.1)** zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie następujących tematów:
 1. człowiek (np. dane personalne, okresy życia, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, rzeczy osobiste, uczucia i emocje, umiejętności i zainteresowania);
 2. miejsce zamieszkania (np. dom i jego okolica, pomieszczenia i wyposażenie domu, prace domowe);
 3. edukacja (np. szkoła i jej pomieszczenia, przedmioty nauczania, uczenie się, przybory szkolne, oceny szkolne, życie szkoły, **zajęcia pozalekcyjne**);
 4. praca (np. popularne zawody i **związane z nimi czynności i obowiązki**, miejsce pracy, **wybór zawodu**);
 5. życie prywatne (np. rodzina, znajomi i przyjaciele, czynności życia codziennego, określanie czasu, formy spędzania czasu wolnego, urodziny (tylko w II.2), święta i **uroczystości, styl życia, konflikty i problemy**);
 6. żywienie (np. artykuły spożywcze, posiłki i **ich przygotowywanie, nawyki żywieniowe**, lokale gastronomiczne);

7. zakupy i usługi (np. rodzaje sklepów, towary i ich cechy, sprzedawanie i kupowanie, środki płatnicze, **wymiana i zwrot towaru, promocje**, korzystanie z usług);
 8. podróżowanie i turystyka (np. środki transportu i korzystanie z nich, orientacja w terenie, hotel (tylko w II.2), **baza noclegowa**, wycieczki, **zwiedzanie**);
 9. kultura (np. **dziedziny kultury, twórcy i ich dzieła**, uczestnictwo w kulturze, tradycje i zwyczaje, **media**);
 10. sport (np. dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, obiekty sportowe, **imprezy sportowe**, uprawianie sportu);
 11. zdrowie (np. **tryb życia**, samopoczucie, choroby, ich objawy i leczenie);
 12. **nauka i technika (np. odkrycia naukowe, wynalazki, korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych i technologii informacyjno-komunikacyjnych)**;
 13. świat przyrody (np. pogoda, pory roku, rośliny i zwierzęta, krajobraz, **zagrożenie i ochrona środowiska naturalnego**);
 14. życie społeczne (**np. wydarzenia i zjawiska społeczne**).
- II. Uczeń rozumie bardzo proste (II.2) / **proste (II.1)** wypowiedzi ustne (np. rozmowy, wiadomości, komunikaty, ogłoszenia, instrukcje) artykułowane wyraźnie, w standardowej odmianie języka:
1. reaguje na polecenia;
 2. określa główną myśl wypowiedzi **lub fragmentu wypowiedzi**;
 3. określa intencje nadawcy/autora wypowiedzi;
 4. określa kontekst wypowiedzi (np. **formę**, czas, miejsce, **sytuację**, uczestników);
 5. znajduje w wypowiedzi określone informacje;
 6. rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi.
- III. Uczeń rozumie bardzo proste (II.2) / **proste (II.1)** wypowiedzi pisemne (np. listy, e-maile, SMS-y, kartki pocztowe, napisy, **broszury**, ulotki, jadłospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy, historyjki obrazkowe z tekstem, **artykuły**, teksty narracyjne, **recenzje, wywiady**, wpisy na forach i blogach, **teksty literackie**):
1. określa główną myśl tekstu **lub fragmentu tekstu**;
 2. określa intencje nadawcy/autora tekstu;
 3. określa kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę, **formę tekstu, czas, miejsce, sytuację**);
 4. **znajduje w tekście określone informacje**;
 5. **rozpoznaje związki między poszczególnymi częściami tekstu**;
 6. **układa informacje w określonym porządku**;
 7. rozróżnia formalny i nieformalny styl tekstu.

- IV. Uczeń tworzy bardzo krótkie (II.2) / **krótkie (II.1)**, proste, spójne i logiczne wypowiedzi ustne:
1. opisuje ludzi, zwierzęta, przedmioty, miejsca i zjawiska;
 2. opowiada o czynnościach, **doświadczeniach** i wydarzeniach z przeszłości i teraźniejszości;
 3. **przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości;**
 4. przedstawia intencje, **marzenia, nadzieje** i plany na przyszłość;
 5. przedstawia (II.2) / **opisuje (II.1)** upodobania;
 6. wyraża **i uzasadnia** swoje opinie, **przedstawia opinie innych osób;**
 7. wyraża uczucia i emocje;
 8. stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji.
- V. Uczeń tworzy bardzo krótkie (II.2) / **krótkie (II.1)**, proste, spójne i logiczne wypowiedzi pisemne (np. notatkę, ogłoszenie, zaproszenie, życzenia, wiadomość, SMS, pocztówkę, e-mail, historyjkę, **list prywatny**, wpis na blogu):
1. opisuje ludzi, zwierzęta, przedmioty, miejsca i zjawiska;
 2. opowiada o czynnościach, **doświadczeniach** i wydarzeniach z przeszłości i teraźniejszości;
 3. **przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości;**
 4. przedstawia intencje, **marzenia, nadzieje** i plany na przyszłość;
 5. opisuje upodobania;
 6. wyraża **i uzasadnia** swoje opinie, **przedstawia opinie innych osób;**
 7. wyraża uczucia i emocje;
 8. stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji.
- VI. Uczeń reaguje ustnie w typowych sytuacjach:
1. przedstawia siebie i inne osoby;
 2. nawiązuje kontakty towarzyskie; rozpoczyna, prowadzi i kończy rozmowę; podtrzymuje rozmowę w przypadku trudności w jej przebiegu (np. prosi o wyjaśnienie, powtórzenie, sprecyzowanie; upewnia się, że rozmówca zrozumiał jego wypowiedź);
 3. uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia;
 4. wyraża swoje opinie, pyta o opinie, zgadza się lub nie zgadza się z opiniami;
 5. wyraża swoje upodobania, intencje i pragnienia, pyta o upodobania, intencje i pragnienia innych osób;
 6. składa życzenia **i gratulacje**, odpowiada na życzenia **i gratulacje;**
 7. zaprasza i odpowiada na zaproszenie;
 8. proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje, **zachęca; prowadzi proste negocjacje w sytuacjach życia codziennego;**

9. **prosi o radę i udziela rady;**
 10. pyta o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia;
 11. **ostrzega**, nakazuje, zakazuje, **instruuje;**
 12. wyraża prośbę oraz zgodę lub odmowę spełnienia prośby;
 13. wyraża uczucia i emocje (np. radość, smutek, **niezadowolenie, zdziwienie, nadzieję, obawę**);
 14. stosuje zwroty i formy grzecznościowe.
- VII. Uczeń reaguje w formie bardzo prostego (II.2) / **prostego (II.1)** tekstu pisanego (np. wiadomość, SMS, **krótki list prywatny**, e-mail, wpis na czacie/forum) w typowych sytuacjach:
1. przedstawia siebie i inne osoby;
 2. nawiązuje kontakty towarzyskie; rozpoczyna, prowadzi i kończy rozmowę (np. podczas rozmowy na czacie);
 3. uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia (np. wypełnia formularz/ankietę);
 4. wyraża swoje opinie, pyta o opinie, zgadza się lub nie zgadza się z opiniami;
 5. wyraża swoje upodobania, intencje i pragnienia, pyta o upodobania, intencje i pragnienia innych osób;
 6. składa życzenia **i gratulacje**, odpowiada na życzenia **i gratulacje**;
 7. zaprasza i odpowiada na zaproszenie;
 8. proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje, zachęca; **prowadzi proste negocjacje w sytuacjach życia codziennego**;
 9. **prosi o radę i udziela rady;**
 10. pyta o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia;
 11. **ostrzega**, nakazuje, zakazuje, **instruuje;**
 12. wyraża prośbę oraz zgodę lub odmowę spełnienia prośby;
 13. wyraża uczucia i emocje (np. radość, smutek, **niezadowolenie, zdziwienie, nadzieję, obawę**);
 14. stosuje zwroty i formy grzecznościowe.
- VIII. Uczeń przetwarza bardzo prosty (II.2) / **prosty (II.1)** tekst ustnie lub pisemnie:
1. przekazuje w języku obcym nowożytnym informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. **wykresach**, mapach, symbolach, piktogramach) lub audiowizualnych (np. filmach, reklamach);
 2. przekazuje w języku obcym nowożytnym lub polskim informacje sformułowane w tym języku obcym;
 3. przekazuje w języku obcym nowożytnym informacje sformułowane w języku polskim.

IX. Uczeń posiada:

1. podstawową wiedzę o krajach, społeczeństwach i kulturach społeczności, które posługują się danym językiem obcym nowożytnym, oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu lokalnego, europejskiego i globalnego;
2. świadomość związku między kulturą własną i obcą oraz wrażliwość międzykulturową.

X. Uczeń dokonuje samooceny i wykorzystuje techniki samodzielnej pracy nad językiem (np. korzystanie ze słownika, poprawianie błędów, prowadzenie notatek, stosowanie mnemotechnik, korzystanie z tekstów kultury w języku obcym nowożytnym).

XI. Uczeń współdziała w grupie (np. w lekcyjnych i pozalekcyjnych językowych pracach projektowych).

XII. Uczeń korzysta ze źródeł informacji w języku obcym nowożytnym (np. z encyklopedii, mediów, **instrukcji obsługi**), również za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych.

XIII. Uczeń stosuje strategie komunikacyjne (np. domyślanie się znaczenia wyrazów z kontekstu, identyfikowanie słów kluczy lub internacjonalizmów) i strategie kompensacyjne, w przypadku gdy nie zna lub nie pamięta wyrazu (np. upraszczanie formy wypowiedzi, **zastępowanie innym wyrazem, opis**, wykorzystywanie środków niewerbalnych).

XIV. Uczeń posiada świadomość językową (np. podobieństw i różnic między językami).

Podobnie jak wyżej, również rozpisując treści nauczania na tematy i sytuacje komunikacyjne, autorka celowo wyszła do wariantu II.2 podstawy programowej, by pokazać, o jakie zagadnienia poszerza się zakres w przypadku nauki języka obcego w wariantcie II.1. Oznacza to, że nauczyciel uczący języka rosyjskiego jako pierwszego powinien zrealizować wszystkie treści z zakresu II.2 oraz poszerzyć je o te z zakresu II.1. Dodatkowo gwiazdką oznaczono tematy, które wykraczają poza wymagania szczegółowe opisane w podstawie programowej dla II etapu edukacyjnego. Można je wykorzystać w pracy z uczniem zdolnym, z grupami lub klasami bardziej zainteresowanymi językiem rosyjskim czy realizując projekty edukacyjne językowe, przedmiotowe lub interdyscyplinarne (scenariusze edukacyjnych projektów interdyscyplinarnych stanowią integralną część pakietu narzędzi edukacyjnych). Istotne jest również to, że inaczej należy podejść do uczniów mających trudności w uczeniu się – w tym przypadku omawiane tematy i sytuacje powinny być realizowane w węższym zakresie (leksykalnym, gramatycznym etc.).

Zaproponowane tematy i sytuacje komunikacyjne nauczyciel języka rosyjskiego może poszerzyć o kształtowane umiejętności językowe czy treści z zakresu gramatyki omawiane w ramach konkretnych zakresów tematycznych, może także przypisać różne metody i formy pracy, pamiętając, by wychodzić spiralnie od treści łatwiejszych i sukcesywnie poszerzać je wraz z czasem przeznaczonym na nauczanie języka rosyjskiego. Dlatego nauczyciel pracujący z uczniami według wariantu II.1 podstawy programowej np. w ostatnich latach nauki może realizować treści wykraczające poza podstawę programową, przykładowo z zakresu realioznawstwa, nowych technologii (np. instrukcja obsługi urządzeń w kilku językach), planowania kariery edukacyjnej – dalszej

nauki, działalności np. w ramach wolontariatu, programów i wyjazdów młodzieżowych, integracji społecznej, tolerancji. Ten ostatni temat jest szczególnie ważny w przypadku klas, w których uczą się uczniowie niepełnosprawni lub ze SPE. Należy przy tym pamiętać, żeby dbać o rozwój zasobu leksykalnego uczniów, by nauczanie gramatyki nie było celem samym w sobie, a jedynie umożliwiała i ułatwiała proces komunikacji.

Nauczyciel wyboru treści wykraczających poza podstawę programową może dokonywać sam lub uzgadniać to z uczniami, by możliwie najlepiej uwzględnić ich zainteresowania, potrzeby etc. Ponadto warto uwzględniać specyfikę danej klasy lub grupy uczniów, potrzeby uczniów ze SPE, tematykę wynikającą z bliskich i znanych dziecku działań podejmowanych przez szkołę (np. wyjazdy zagraniczne, współpraca z obcokrajowcami, środowiskiem szkolnym, pomoc osobom niepełnosprawnym), gdyż w przypadku uczniów na II etapie edukacyjnym ta tematyka powinna być bliska dziecku.

Tematy i sytuacje komunikacyjne

1. Polska i Rosja – informacje realioznawcze

II.2

- nazwy stolic oraz najstynniejszych obiektów i zabytków
- największe miasta
- słynni Polacy i Rosjanie
- wiedza realioznawcza nt. krajów, narodów i kultur społeczności posługujących się językiem rosyjskim
- symbole narodowe*
- tradycyjne dania kuchni polskiej i rosyjskiej
- tradycje i zwyczaje
- święta polskie i rosyjskie
- określanie dat świąt

II.1

- uwzględnienie kontekstu lokalnego, europejskiego i globalnego
- przepisy na dania kuchni rosyjskiej
- ceremonia picia herbaty w różnych krajach*

2. Nawiązywanie kontaktów

II.2

- formy powitania i pożegnania
- zawieranie znajomości
- przedstawianie się (imię, nazwisko, imię ojcowskie)
- wiek, narodowość, kraj pochodzenia

3. Uczeń i jego rodzina

II.2

- nazywanie członków rodziny
- miejsce zamieszkania, adres
- zajęcia, popularne zawody i miejsca pracy poszczególnych członków rodziny
- czynności codzienne, ulubione czynności, typowe prace domowe

- określanie wieku poszczególnych osób
- opis wyglądu zewnętrznego członków rodziny

II.1

- czynności i obowiązki związane z zawodami poszczególnych członków rodziny
- plany ucznia dot. wyboru zawodu
- przedstawianie intencji, marzeń, planów na przyszłość edukacyjną i zawodową

4. Dom ucznia

II.2

- położenie domu/mieszkania
- wygląd domu/mieszkania
- pokój ucznia
- określanie położenia mebli w pokoju
- nazwy podstawowych pomieszczeń i ich wyposażenie
- rozkład pomieszczeń
- podstawowe prace domowe

5. Szkoła i nauka

II.2

- koledzy i koleżanki
- nauczyciele
- nazwy przedmiotów
- nazwy dni tygodnia
- plan lekcji
- typ szkoły i nazwa
- klasa – podstawowe wyposażenie, wygląd
- życie szkoły i typowe sytuacje
- czynności wykonywane w szkole i na lekcjach
- atrybuty ucznia
- oceny szkolne (zasady obowiązujące w Polsce i Rosji)
- nauka języków obcych
- pory dnia
- cechy charakteru poszczególnych osób

II.1

- zajęcia pozalekcyjne
- zainteresowania uczniów
- opis pracowni językowej, informatycznej itp.
- wyrażanie opinii nt. szkoły, nauczycieli
- uzasadnienia własnej opinii
- pozyskiwanie i udzielanie informacji na temat własnej szkoły
- międzynarodowe programy edukacyjne*
- wymiany międzynarodowe*
- systemy stypendialne*
- planowanie przyszłości edukacyjnej (np. nauki poza granicami kraju)*
- wypełnianie druków użytkowych (np. wniosku wizowego)*

6. Życie prywatne i czas wolny

II.2

- sposoby i formy spędzania czasu wolnego
- zainteresowania/hobby
- spotkania z kolegami i koleżankami w czasie wolnym
- znajomi i przyjaciele
- wspólne wyjścia
- uczucia i emocje
- określanie pór dnia / czasu zegarowego
- wskazywanie czynności wykonywanych w danym czasie w ciągu doby
- urodziny ucznia
- zapraszanie gości
- określanie daty urodzin różnych osób (dzień, miesiąc, rok)
- wycieczki szkolne i wyjazdy rodzinne (krajowe i zagraniczne)
- relacje międzyludzkie (przyjaźń, pierwsza miłość) i emocje im towarzyszące

II.1

- uroczystości rodzinne
- styl życia
- konflikty i problemy
- wyrażanie opinii na temat ulubionych form spędzania czasu wolnego
- plany wakacyjne
- uzasadnianie wyborów dot. wyjazdów wakacyjnych (w tym zagranicznych)

7. Żywnienie

II.2

- nazwy podstawowych artykułów spożywczych
- jednostki wagi
- typowe posiłki i pory ich spożywania
- ulubione dania
- menu
- nazwy lokali gastronomicznych
- pobyt w restauracji
- zamawianie potraw w lokalu gastronomicznym

II.1

- przygotowywanie posiłków
- podawanie przepisu kulinarnego na ulubioną potrawę
- nawyki żywieniowe
- wyszukiwanie w internecie lokali gastronomicznych z wybraną kuchnią

8. Zakupy i usługi

II.2

- rodzaje sklepów
- nazwy towarów
- określanie cech towarów (wielkość, rozmiar, kolor, ilość)

- ceny
- sprzedawanie i kupowanie
- zwroty grzecznościowe stosowane podczas dokonywania zakupów
- nazwy podstawowych punktów usługowych
- korzystanie z usług

II.1

- wymiana i zwrot towaru
- sformułowania przydatne przy reklamacji
- promocje
- negocjacje
- zakupy online

9. Sport w życiu ucznia

II.2

- popularne dyscypliny sportu (letnie i zimowe)
- obiekty sportowe
- sprzęt sportowy
- uprawianie sportu
- znani sportowcy polscy i rosyjscy

II.1

- imprezy i wydarzenia sportowe
- wyrażanie emocji związanych z udziałem w różnych wydarzeniach sportowych
- zachęcanie do uprawiania sportu i aktywnego trybu życia (argumentowanie)

10. Zdrowie i samopoczucie

II.2

- samopoczucie i stan zdrowia
- podstawowe choroby i ich objawy
- wizyta u lekarza
- opieka nad chorym

II.1

- tryb życia (zdrowy i niezdrowy)
- udzielanie porad
- wyrażanie nakazu i zakazu

11. Przyroda

II.2

- pory roku
- zjawiska pogodowe i warunki atmosferyczne typowe dla poszczególnych pór roku
- prognoza pogody
- nazwy części garderoby i dostosowanie ubioru do warunków pogodowych
- popularne rośliny i zwierzęta
- krajobraz

II.1

- podstawowe zagrożenia środowiskowe
- zachęcanie do ochrony środowiska naturalnego
- argumentowanie

12. Podróże i turystyka**II.2**

- środki transportu i korzystanie z nich
- przygotowania do podróży
- podstawowe obiekty w mieście
- dworzec kolejowy, lotnisko
- orientacja w terenie
- róża kierunków
- uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat lokalizacji obiektu/zabytku, opisywanie drogi
- pobyt w hotelu
- zwroty grzecznościowe stosowane w podróży
- pocztówka z podróży
- opowiadanie o przygodach wakacyjnych, odwiedzonych miejscach

II.1

- baza noclegowa
- wyjazdy wakacyjne z rodziną
- obozy językowe
- zwiedzanie
- polecenie miejsc i krajów, które warto zobaczyć
- uwzględnienie w wypowiedziach własnych doświadczeń, wiedzy realioznawczej i o charakterze międzyprzedmiotowym
- rezerwacja biletów online

13. Kultura**II.2**

- zainteresowania kulturalne ucznia (film, muzyka, literatura itp.)
- udział w wydarzeniach kulturalnych
- spotkania towarzyskie

II.1

- podstawowe dziedziny kultury
- polscy i rosyjscy twórcy i ich dzieła
- media (prasa, telewizja, internet, media społecznościowe, blogi)

14. Komunikacja międzyludzka**II.2**

- rozmowy telefoniczne
- rodzaje korespondencji (list prywatny, e-mail, kartka pocztowa, SMS)
- zwroty grzecznościowe stosowane w rozmowach telefonicznych i korespondencji

II.1

- korespondencja w mediach społecznościowych (blog, czat, forum)
- korespondencja w językach obcych
- nauka z wykorzystaniem internetu*

15. Nauka i technika

II.1

- odkrycia naukowe
- wynalazki
- korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych i technologii informacyjno-komunikacyjnych
- instrukcja obsługi urządzeń (w różnych językach)*

16. Życie społeczne

II.1

- wydarzenia społeczne (wybory, demonstracje itp.)
- wybrane zjawiska społeczne – wyszukiwanie informacji w internecie
- problemy osób niepełnosprawnych oraz integracja społeczna*
- wyrażanie własnej opinii oraz pytanie o opinię innych osób nt. wybranych wydarzeń i zjawisk społecznych.

5. Warunki i sposób realizacji programu nauczania

Potraktowanie rozwijania kompetencji w zakresie języka obcego nowożytnego jako procesu wieloletniego wpływa na konieczność zapewnienia możliwości kontynuacji nauczania języka obcego wiodącego – nauczanego jako pierwszy w klasach I–III szkoły podstawowej – na kolejnych etapach kształcenia, a ponadto optymalnego zaplanowania przez szkołę oraz wykorzystania przez nauczycieli i uczniów warunków realizacji procesu nauczania/uczenia się.

Wielu nauczycieli języków obcych traktuje nauczanie języka nowożytnego w klasach I–III i IV–VIII jako niezależne od siebie etapy kształcenia, a w tym wypadku bardzo istotne jest zapewnienie ciągłości procesu. Dlatego niezwykle ważna jest współpraca osób uczących języka na tych dwóch etapach kształcenia oraz znajomość przez obie strony założeń podstawy programowej oraz realizowanych programów nauczania. W przypadku języka nauczanego jako drugi to organ prowadzący szkołę powinien stworzyć uczniom możliwość kontynuowania nauki języka obcego rozpoczętego w klasie VII na kolejnych etapach edukacyjnych – w liceum, technikum, szkole branżowej I i II stopnia.

Warunki, w jakich realizowany jest program nauczania, właściwy dobór metod oraz technik do możliwości konkretnego ucznia lub danej grupy/klasy, z którą nauczyciel pracuje, wpływa na efektywność realizacji programu.

Na II etapie edukacyjnym w kształceniu językowym należy zadbać o następujące warunki realizacji kształcenia:

- zapewnienie wspomnianej powyżej ciągłości nauczania języka/języków obcych;
- zapewnienie możliwości kształcenia językowego uczniów w grupach o zbliżonym poziomie biegłości językowej w zakresie poszczególnych języków obcych. To zwykle

wiąże się z przeprowadzeniem diagnozy, na podstawie której uczniowie danej klasy zostaną podzieleni na grupy lub też w szkole stworzone zostaną grupy językowe międzyoddziałowe;

- zagwarantowanie odpowiedniego wyposażenia sal, w których prowadzone jest nauczanie języka obcego nowożytnego, umożliwiające prowadzenie ćwiczeń językowych w parach i grupach (np. małe stoliki uczniowskie umożliwiające swobodną aranżację miejsca realizacji lekcji – ustawianie ich w podkowę, ustawienie wyspów do pracy w mniejszych i większych grupach, w tym pracy realizowanej metodą projektów etc.). Uczniowie oraz nauczyciele powinni mieć możliwość korzystania ze słowników, map, pomocy wizualnych, odtwarzacza płyt CD / plików dźwiękowych, a także komputera z dostępem do internetu. Wyposażenie sal powinno też uwzględniać potrzeby uczniów ze SPE, np. w przypadku uczniów z dysfunkcją narządu wzroku powinny być dostępne żaluzje lub rolety w oknach, drukarka laserowa, drukarka brajlowska, skaner i oprogramowanie rozpoznające druk zwykły i alfabet Braille'a, lupy, powiększalniki, synteza mowy, komputer z oprogramowaniem dostosowanym do potrzeb uczniów z dysfunkcją wzroku), uczniów z dysfunkcją słuchu – uczeń powinien siedzieć blisko nauczyciela, by mógł mieć możliwość odczytywania mowy z ust, na drodze słuchowej lub fonogestów;
- zapewnienie uczniom w czasie lekcji języka rosyjskiego możliwości interakcji pomiędzy różnymi uczestnikami procesu komunikacyjnego (np. w relacjach nauczyciel – uczeń oraz uczeń – uczeń), wykonywania zadań językowych, które będą sprzyjały rozwijaniu zainteresowań i pasji młodzieży, a dodatkowo akcentowały przydatność języka rosyjskiego do realizacji własnych celów komunikacyjnych. Bardzo istotne jest, by uczniowie mieli świadomość praktycznego wykorzystania języka, którego się uczą, w różnych dziedzinach życia społecznego, w tym np. w przyszłej pracy zawodowej;
- diagnozowanie, zarówno formalne, jak i nieformalne, a także systematyczne przekazywanie uczniom i ich rodzicom informacji zwrotnej na temat poziomu osiągnięć oraz postępów w zakresie poszczególnych umiejętności językowych;
- zachęcanie uczniów do pracy własnej oraz stosowania różnych, najbardziej odpowiadających im strategii i technik uczenia się języka obcego z wykorzystaniem autentycznych materiałów źródłowych, czerpania ich z zasobów internetowych, filmów, książek, wykorzystywania komunikatorów i mediów społecznościowych. W przypadku języka rosyjskiego ze względu na inny alfabet należy wdrożyć uczniów do korzystania z klawiatury rosyjskiej w smartfonie lub na komputerze. Dodatkowo zarówno uczący, jak i uczniowie mogą odwoływać się do doświadczeń związanych z nauką innych języków obcych;
- wdrażanie uczniów do samooceny, np. z wykorzystaniem portfolio językowego czy bieżącej oceny tego, co z omawianych zagadnień jest dla ucznia łatwe, a czemu powinien poświęcić więcej czasu;
- uwzględnienie w ramach kształcenia w zakresie języka obcego kształcenia w zakresie pozostałych przedmiotów oraz umiejętności ogólnych. Zgodnie z zapisami zawartymi w podstawie programowej „należy mieć świadomość, że wiele technik stosowanych podczas zajęć z języka obcego nowożytnego, np. planowanie i analizowanie zasobu środków i umiejętności językowych posiadanych i wymaganych do wykonania danego zadania językowego, twórcze wykorzystanie języka, traktowanie popełnionego błędu

jako narzędzia rozwoju własnych umiejętności językowych, wykorzystanie domysłu językowego w procesie rozumienia tekstu słuchanego i czytanego, odkrywanie wzorców i formułowanie reguł, sprzyja nie tylko rozwojowi umiejętności językowych, ale przyczynia się do rozwoju umiejętności rozumowania w ogóle" (Dz. U. 2017, poz. 356 z późn. zm.).

- stworzenie uczniom podczas zajęć językowych możliwości rozwijania tzw. umiejętności miękkich, tj. umiejętności współpracy, oceny mocnych i słabych stron własnych oraz kolegów/koleżanek, doceniania wkładu pracy rówieśników w ramach pracy w parach, grupach lub realizacji prac projektowych.

Niezwykle istotne jest zadbanie o **organizację kształcenia pod względem czasowym**. Inaczej planujemy lekcje odbywające się w warunkach szkolnych, gdzie możemy kierować się np. długością trwania lekcji (45 min), przy czym pamiętać należy o zapewnieniu bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. W nauczaniu należy wziąć pod uwagę wiek ucznia i związaną z tym możliwość koncentracji uwagi przez określony czas, a także zmęczenie, które mogą bardziej odczuwać uczniowie ze SPE (np. z ADHD, z dysfunkcją narządu wzroku czy słuchu). Ćwiczenia i zadania językowe powinny być zróżnicowane – krótsze dla dzieci młodszych oraz dłuższe, bardziej skomplikowane w przypadku uczniów np. ostatnich klas szkoły podstawowej. By przeciwdziałać znużeniu i zmęczeniu, nauczyciel powinien przeplatać różnorodne metody, techniki i formy pracy, a w przypadku dzieci młodszych pozwalać na aktywność ruchową, np. zmianę miejsc.

W niektórych sytuacjach, np. w trakcie realizacji projektów językowych lub pracy metodą projektów, warto połączyć np. dwie lekcje i realizować temat przez 90 minut, a niekiedy więcej (przykład taki został zaprezentowany w scenariuszu dołączonym do poradnika metodycznego).

Odrębnym zagadnieniem jest dostosowanie czasu pracy do możliwości konkretnych uczniów poprzez np. wydłużenie lub skrócenie tego czasu. Wydłużenie czasu ma istotne znaczenie w przypadku uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, uczniów z ADHD, uczniów z dysfunkcjami, niekiedy również w przypadku dzieci z rodzin cudzoziemskich. Krótszy czas na wykonanie zadania czy pracy domowej można natomiast dać uczniom zdolnym.

Planowanie kształcenia pod względem czasowym jest szczególnie istotne w przypadku organizacji procesu nauczania i pracy uczniów w formie zdalnej. Tu nauczyciel powinien uwzględnić zasady bezpiecznego i ergonomicznego korzystania dzieci ze szkoły podstawowej z urządzeń, które umożliwiają komunikację elektroniczną. Zgodnie z wytycznymi z publikacji MEN *Kształcenie na odległość. Poradnik dla szkół* dzienny rozkład zajęć uczniów oraz dobór narzędzi pracy zdalnej powinny uwzględniać zalecenia medyczne dotyczące czasu korzystania z urządzeń umożliwiających pracę zdalną (komputer, telewizor, telefon) oraz wiek uczniów i etap kształcenia (2020: 12). Nauczyciel powinien też wziąć pod uwagę wskazania dotyczące organizacji kształcenia pod względem czasowym w przypadku uczniów ze SPE, np. przewlekłe chorych, uwzględniając wskazania do pracy zawarte w opiniach poradni specjalistycznych i poradni psychologiczno-pedagogicznych.

6. Procedury oraz sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania w pracy z uczniami na II etapie edukacyjnym oraz zalecane metody, techniki, formy pracy oraz środki dydaktyczne

Poniżej przedstawiono podział metod nauczania (opracowanie własne oparte na typologii metod nauczania wg. F. Szloska) oparty na krajowych ramach kwalifikacji, z których autorka wybrała te, które są właściwe dla uczniów na II etapie edukacyjnym:

- **podające:** krótki wykład o charakterze informacyjnym, pogadanka, opowiadanie, opis, miniprelekcja, anegdota, objaśnienie lub wyjaśnienie. W przypadku metod podających rola ucznia sprowadza się do przyswajania wiedzy;
- **problemowe:** krótki wykład problemowy, klasyczna metoda problemowa, metody aktywizujące – metoda przypadków / studium przypadku – *case study*, metoda sytuacyjna, inscenizacja, gry dydaktyczne, dyskusja dydaktyczna (połączona lub związana tematycznie z wykładem, okrągły stół, burza mózgów, metaplan). Uczeń, pracując tymi metodami, staje się odkrywcą, aktywnym uczestnikiem procesu nauczania;
- **eksponujące:** film, sztuka teatralna, mini ekspozycja, pokaz połączony z przeżyciem. Uczniowi stwarza się możliwość przeżywania emocji;
- **programowane:** z użyciem komputera, podręcznika, urządzeń i pomocy dydaktycznych;
- **praktyczne:** pokaz, ćwiczenia przedmiotowe, ćwiczenia produkcyjne, metoda projektu, metoda tekstu przewodniego, symulacja. Proces uczenia się jest oparty na działaniu ucznia;
- **inne** (w tym aktywizujące) (Szlosek 1995). Metody aktywizujące dynamizują proces nauczania, dzięki czemu w znacznym stopniu ograniczają bierność ucznia (Mazur i Solecka 2020: 6).

Większość z wymienionych wyżej metod, poza podającymi – typowymi dla jednostronnego uczenia się, tzn. przyswajania przez ucznia wiedzy podanej przez nauczyciela – sprzyja wielostronnemu uczeniu się.

Wśród metod pozwalających na kreowanie przestrzeni dla aktywności własnej uczniów oraz umożliwiających indywidualizowanie procesu nauczania oraz faktyczną realizację założeń edukacji włączającej bez wątpienia należy wymienić metodę projektu.

Metoda projektu – według Otylii Pulit-Parszewskiej – stwarza uczniowi warunki do samodzielnego zdobywania wiedzy i kształcenia umiejętności nie tylko przedmiotowych, ale również tych o charakterze ponadprzedmiotowym, a mianowicie: umiejętności pracy w grupie, planowania, przydzielania ról, umiejętności komunikacyjnych, samodzielności, kreatywności i myślenia twórczego. Istotnym walorem tej metody jest tworzenie warunków uwzględniających potrzeby i możliwości wszystkich uczniów – mających specyficzne trudności w uczeniu się, przeciętnych oraz zdolnych, dzięki czemu metoda ta nauczycielowi stwarza możliwość indywidualizowania procesu nauczania, realizacji założeń edukacji włączającej, a uczniom pozwala na wykorzystanie w pracy nad językiem swoich mocnych stron, posiadanej już wiedzy, dotychczasowych doświadczeń, młodzi ludzie mogą też uczyć się od siebie nawzajem. Uczenie się z wykorzystaniem metody projektu stwarza młodzieży szansę na zdobycie wiedzy w zakresie, jakiego aktualnie potrzebują, a także pozwala wykorzystywać wiedzę z różnych przedmiotów i zastosować

ją w praktyce, co znacząco podnosi poziom motywacji w procesie uczenia się. Projekty edukacyjne zwykle są zadaniami problemowymi, a to pozwala na nabywanie umiejętności rozwiązywania problemów, krytycznej analizy zgromadzonych materiałów. Rozwijanie i ukształtowanie tych umiejętności jest bardzo istotne z punktu widzenia przyszłej pracy zawodowej, funkcjonowania i aktywnego udziału w życiu społecznym.

Metoda projektu może stanowić ciekawy element systemu wyrównywania szans edukacyjnych zarówno dla dzieci z trudnościami w uczeniu się, jak i uczniów zdolnych. Jednocześnie praca tą metodą integruje grupę, pozwala kształtować umiejętności uniwersalne, samodzielność w dążeniu do wiedzy, uczenie się od innych, umiejętność dokonywania samooceny oraz oceny koleżeńskiej, współpracę w grupie, dążenie do wspólnie wyznaczonego celu (Pulit-Parszewska 2009: 2–7).

Autorka programu wybrała dodatkowo cały wachlarz metod i technik, które sprawdzają się w pracy z młodzieżą w klasach IV–VIII szkoły podstawowej, a ponadto są na tyle elastyczne, że pozwalają uzyskiwać dobre efekty również uczniom ze SPE. Są to: asocjogram, *blended learning*, burza mózgów, demonstracja, diamentowe uszeregowanie, graffiti, kula śniegowa, mapa myśli, naprowadzanie, piramida priorytetów, poker kryterialny, portfolio, puzzle, praca samodzielna, studium przypadku lub *case study*, stymulowanie pytań, trójkąt, turniej, rybi szkielet, zespoły badawcze, sześć myślących kapeluszy, wykład, 635.

Do technik pomocnych przy dokonywaniu przez uczniów samooceny można zaliczyć tzw. schodki.

Istnieje też kilka metod przydatnych przy dokonywaniu ewaluacji. Są to np.: ręka, tarcza strzelecka, walizka, kosz i worek, żaba czy list do nauczyciela.

Zaproponowane powyżej metody, techniki i formy pracy sprzyjają kształtowaniu kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych takich jak kreatywność, samodzielność, odpowiedzialność, umiejętność rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji etc.

Wszystkie wymienione wyżej metody i techniki wraz ze wskazaniem sytuacji dydaktycznych, w których rekomendowane jest ich stosowanie, zostały szczegółowo opisane w poradniku metodycznym. Bardzo ważne jest to, by w procesie nauczania wybierać i stosować różnorodne metody i techniki, w tym uwzględniające potrzeby uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz służące kształtowaniu kompetencji kluczowych, umiejętności uniwersalnych. Obowiązkiem nauczyciela XXI wieku jest stosowanie metod, technik pracy bazujących na TIK. Jest to szczególnie ważne w dobie coraz bardziej powszechnej edukacji w formie zdalnej lub hybrydowej. Dobór metod powinien ponadto uwzględniać kształtowanie umiejętności istotnych z punktu widzenia rynku pracy, np. współpracy w grupie, kompetencji cyfrowych, samodyscypliny, kultury osobistej, budowania postawy otwartości na uczenie się przez całe życie.

Również w scenariuszach lekcji zawartych w poradniku metodycznym do niniejszego programu wskazano propozycje niestandardowych gier, technik i metod pracy, w niektórych przypadkach zmodyfikowanych i dostosowanych do określonych sytuacji dydaktycznych, a także do nauki zdalnej. Jeśli np. pracujemy w sali lekcyjnej, możemy pracować w parach, grupach, wykorzystywać tablicę, flipcharty, karty. Inaczej należy

podejść do realizacji tych samych treści programowych w toku edukacji zdalnej, gdzie nieco trudniej uczniom szkoły podstawowej przychodzi praca w grupach, czasem trudności może przysparzać zadanie realizowane z wykorzystaniem np. burzy mózgów czy zapisywanie pomysłów na wirtualnej tablicy (np. Jamboard, Miro etc.) Każdorazowo wybrane metody należy dostosować do wieku oraz zainteresowań uczniów, np. metodę zespołów badawczych można stosować w zespołach, które chętnie dzielą się wiedzą, lubią wnioskowanie, natomiast dyskusja czy debata oksfordzka sprawdzi się wśród uczniów chętnie występujących publicznie.

Podstawowymi **formami organizacyjnymi pracy** w trakcie lekcji języka obcego nowożytnego na II etapie edukacyjnym (bez względu na wariant podstawy programowej) jest działalność:

- **indywidualna;**
- **w parach** (zamkniętych i otwartych);
- **w małych grupach** (do 5–6 osób);
- **zbiorowa** (zajęcia z całym zespołem klasowym).

Każda z wymienionych powyżej form pracy znajduje zastosowanie w innych sytuacjach lekcyjnych. Zarówno formy, sposób dostosowania, jak i uzasadnienie wykorzystania ich w konkretnych sytuacjach dydaktycznych zostały szczegółowo opisane w poradniku metodycznym do niniejszego programu. Powyższe formy nie wykluczają stosowania na II etapie edukacyjnym zabaw i gier, które uatrakcyjniają lekcję i niwelują ciężar żmudnych ćwiczeń językowych prowadzonych w tradycyjnej formie. Dlatego w procesie nauczania języka najlepiej przeplatać i łączyć różnorodne formy, techniki i metody nauczania, gdyż sprzyja to większej efektywności.

W przypadku uczniów ze SPE należy stosować dostosowania pewnych elementów edukacyjnych, a mianowicie:

- zadań,
- sposobu realizacji zadań,
- systemu motywowania i oceniania,
- sposobu komunikacji nauczyciela z uczniem (Mazur i Solecka 2020: 16–17).

Dobór **środków dydaktycznych** należy dostosować do materiału realizowanego podczas zajęć, poziomu zaawansowania znajomości języka, wybranych form pracy, uwzględniając przy tym szczególne potrzeby konkretnych uczniów (np. teksty powiększoną czcionką lub materiał ilustracyjny z zastosowaniem kontrastu kolorów dla uczniów z dużą wadą wzroku, transkrypcje tekstów zamiast ćwiczeń w słuchaniu, karty pracy do wyboru – w formie tekstowej i graficznej, mapy mentalne opisujące treści dydaktyczne dla uczniów niedosłyszących, dostosowane testy sprawdzające oraz częstsze stosowanie ćwiczeń ustnych, wydłużenie czasu na prace pisemne dla uczniów z dysleksją, nieuwzględnianie technicznej strony liczenia ze względu na skłonność do przedstawiania cyfr dla uczniów z dyskalkulią, plany zajęć wraz z ich przebiegiem, karty pracy z prostymi instrukcjami dla uczniów z ADHD – z zespołem nadpobudliwości psychoruchowej oraz z zaburzeniami koncentracji uwagi itd.) (tamże: 17–35).

6.1. Rozwijanie poszczególnych sprawności językowych

Opanowanie języka w stopniu umożliwiającym skuteczną komunikację oraz nabywanie przez ucznia wiedzy w myśl założeń konstrukttywizmu wymaga kształtowania równoległe, najlepiej w toku każdej lekcji, wszystkich czterech kompetencji/sprawności językowych – czytania i słuchania ze zrozumieniem (sprawności receptywnych) oraz mówienia z uwzględnieniem właściwej wymowy i intonacji oraz pisania (sprawności produktywnych). Ważna jest również kolejność kształtowania umiejętności, tzn. najlepiej jest przechodzić od sprawności receptywnych (odtwórczych) do produktywnych. Zaniedbanie kształtowania sprawności receptywnych może negatywnie wpłynąć na możliwość rozwijania sprawności produktywnych, a w konsekwencji uniemożliwić zaistnienie procesu komunikacji, o biegłości językowej nie wspominając.

Bardzo istotne, by w przypadku uczniów rozpoczynających naukę czytania uwzględnić tzw. **okres beztekstowy**, zwany też ustno-słuchowym. Jest on ważny ze względu na alfabet rosyjski, w którym występują zarówno litery podobne do polskich, jak i inne, również takie, które w zapisie wyglądają jak litery polskie, a wymawia się je inaczej. Okres ten powinien być dłuższy u uczniów klas młodszych szkoły podstawowej, gdzie nauka liter rosyjskich często zbiega się w czasie z nauką pisania w języku ojczystym (w kl. I–III szkoły podstawowej). Wydłużenie pracy w formie beztekstowej wskazane jest też w pracy z uczniem z dysleksją, dysgrafią. Okres ustno-słuchowy w klasie VII nie powinien trwać dłużej niż 6–10 lekcji. Doświadczenie autorki wskazuje, że czas ten ma kluczowe znaczenie dla dalszej nauki języka rosyjskiego, ponieważ uczniowie w tym czasie poznają (w języku polskim) wiadomości realioznawcze, historyczne i społeczne dot. Rosji i jej mieszkańców, uświadomią sobie znaczenie języka we współczesnym świecie, nabędą podstawowe nawyki artykulacyjne, poznają znaczenie akcentu wyrazowego i zdaniowego, podstawowe słownictwo i elementarne konstrukcje gramatyczne, które pozwolą im na odbiór i tworzenie najprostszyc wypowiedzi dot. ich najbliższego otoczenia. W okresie beztekstowym bardzo duże znaczenie ma to, że uczniowie mogą wstępnie osłuchać się z brzmieniem języka rosyjskiego, typowym dla tego języka akcentem (wyrazowym i zdaniowym). Aby osiągnąć powyższe, nauczyciel powinien zastosować: ćwiczenia powtórzeniowe (imitacyjne); miniwykład lub pogadankę w języku polskim, by przekazać uczniom elementarną wiedzę realioznawczą; zadawanie bardzo prostych pytań i udzielanie odpowiedzi (nauczyciel – uczeń; uczeń – uczeń); układanie krótkich wypowiedzi (np. na podstawie ilustracji) i minidialogów (Broniarz 2017: 11). Bardzo ważne jest angażowanie uczniów ze SPE, by zachęcić ich do nauki języka w kooperacji z innymi dziećmi. W okresie beztekstowym uczeń dodatkowo powinien nauczyć się reagować na proste polecenia formułowane przez nauczyciela. Dla uczniów ze SPE polecenia powinny być krótkie, powtarzane niekiedy kilka razy.

Rozumienie ze słuchu to sprawność językowa mająca bardzo ważne znaczenie, by proces komunikacji w ogóle zaistniał. Niebagatelne znaczenie w kształtowaniu tej kompetencji ma odpowiedni dobór materiału (np. nagrań, podcastów, fragmentów audycji radiowych), co oznacza, że powinien on być dostosowany do wieku, możliwości percepcyjnych ucznia, tematyka powinna być bliska uczniowi, by go zainteresować, a użyte konstrukcje gramatyczne stosunkowo proste. Techniki wpływające na efektywność rozumienia ze słuchu, ze względu na moment ich zastosowania, można podzielić na trzy grupy, tzn. zadania stosowane:

- **przed słuchaniem:** rozmowa wprowadzająca, wybór fotografii/ilustracji pasującej do tematu wypowiedzi, przewidywanie treści na podstawie tytułu, asocjogramy i skojarzenia tematyczne z tytułem lub tematem, zapoznanie z leksyką, która wystąpi w usłyszanej wypowiedzi;
- **w trakcie słuchania:** notowanie informacji, które pojawiły się w tekście, reagowanie na polecenia, dobór ilustracji do usłyszanej wypowiedzi, uzupełnianie luk w tekście zgodnie z informacjami w nagraniu, porządkowanie ilustracji zgodnie z kolejnością zdarzeń w wysłuchanej wypowiedzi/nagraniu, ćwiczenia typu prawda/fałsz odnoszące się do usłyszanego nagrania;
- **po wysłuchaniu:** ćwiczenia typu prawda/fałsz odnoszące się do usłyszanego nagrania, udzielanie odpowiedzi na pytania dot. wysłuchanej wypowiedzi, układanie pytań do usłyszanego nagrania, układanie planu wydarzeń, streszczenie usłyszanego nagrania/wypowiedzi, dialogi i scenki dramatyczne nawiązujące do tematyki nagrania, wynotowanie informacji ogólnych i szczegółowych.

W przypadku uczniów z dysfunkcją narządu słuchu kształtowanie sprawności rozumienia ze słuchu wymaga dostosowania oraz zastosowania dodatkowych pomocy i środków dydaktycznych, np. transkrypcji tekstu zamiast nagrania.

Kształtowanie **sprawności czytania** na początku procesu nauczania języka rosyjskiego jest powiązane z wyrobieniem umiejętności artykulacyjnych, właściwej intonacji oraz akcentowania. Dlatego chcąc kształtować technikę czytania, należy wyjść od czytania głośnego (powtarzania za wzorcem, czytania chóralnego, indywidualnego), by stopniowo przechodzić do czytania cichego, w czasie którego łatwiej jest uczniom opanować **umiejętność czytania ze zrozumieniem**. Jak zauważa R. Broniarz, podobnie jak w przypadku kształtowania umiejętności słuchania ze zrozumieniem, również w przypadku czytania ze zrozumieniem zadania rozwijające tę sprawność można podzielić na trzy grupy, tzn. ćwiczenia stosowane:

- **przed czytaniem tekstu:** pogadanka wprowadzająca związana z tematem tekstu; wypowiedź na temat materiału ilustracyjnego (ilustracja, zdjęcie, kolaż) powiązanego z tematem lekcji / tekstem przewodnim; skojarzenia tematyczne oraz przewidywanie treści tekstu na podstawie tytułu;
- **w trakcie czytania:** nadanie lub wybór tytułu najbardziej odpowiedniego do treści tekstu, porządkowanie zdań lub fragmentów tekstu, by tworzyły logiczną i spójną całość; wyszukiwanie określonych informacji (ogólnych i szczegółowych) w tekście, notowanie informacji, wybór informacji zgodnej z tekstem, porządkowanie wyrazów w zdaniu, dopasowywanie lub układanie podpisów do materiału ilustracyjnego związanego tematycznie z tekstem, uzupełnianie zdań informacjami z tekstu; uzupełnianie luk w tekście lub uzupełnianie zdań informacjami z przeczytanego tekstu, ćwiczenia typu prawda/fałsz;
- **po przeczytaniu:** układanie pytań do tekstu; udzielanie odpowiedzi na pytania dot. tekstu, ćwiczenia typu prawda/fałsz, układanie planu tekstu, porządkowanie/układanie fragmentów tekstu lub materiału ilustracyjnego w kolejności zgodnej z tekstem, wymyślanie innego zakończenia przeczytanego tekstu, streszczenie, opowiadanie, jeśli to możliwe, to również inscenizacja wydarzeń opisanych w tekście (opracowanie własne autorki na podstawie Broniarz 2017: 13).

W przypadku uczniów z dysleksją rozwojową nauczyciel powinien zadbać, by uczeń nie czytał nowego tekstu na głos na forum klasy. Warto wskazywać teksty do przygotowania w domu, wydłużać czas przeznaczony na samodzielną pracę z tekstem ze względu na możliwość pojawienia się trudności w jego rozumieniu.

Ze względu na wolne tempo czytania uczniów z dysfunkcją słuchu potrzebuje więcej czasu na zapoznanie się z instrukcją, treścią tekstu, dlatego nauczyciel powinien stosować pytania pomocnicze.

Mówienie jest sprawnością językową mającą kluczowe znaczenie w procesie komunikacji. Jako sprawność produktywna wymaga od ucznia twórczego podejścia, a ponadto wykorzystania w wypowiedzi znajomości słownictwa oraz – w zależności od wariantu podstawy programowej – bardzo podstawowych lub podstawowych struktur gramatycznych. Autorka programu zakłada rozwijanie u uczniów umiejętności konstruowania zarówno monologu, jak i mowy dialogowej.

Na początku procesu nauczania języka rosyjskiego (w wariantcie II.2 podstawy programowej, w klasie VII) wypowiedzi uczniów są zwykle odtwarzaniem wypowiedzi usłyszanych czy przeczytanych – młodzież tworzy wypowiedzi własne, bazując na wzorcu zaproponowanym przez uczącego, zawartym w nagraniu lub tekście. Te ćwiczenia mają zwykle charakter imitacyjny. Na kolejnych etapach nauczania, bazując na coraz bogatszym zasobie słownictwa oraz znajomości większego zakresu struktur gramatycznych, nauczyciel może proponować uczniom stosowanie leksyki oraz poznanej gramatyki w zupełnie nowych, wykreowanych przez młodzież, sytuacjach. Dlatego wraz ze wzrostem poziomu znajomości języka (w wariantcie II.1 w klasach IV–V oraz w wariantcie II.2 w klasie VIII) wskazane jest odchodzenie od ćwiczeń odtwórczych i stopniowe zastępowanie ich zadaniami o charakterze produktywnym. Można podejść do tego jeszcze inaczej i wykorzystać ten podział do indywidualizowania procesu nauczania – uczniowie o niższym poziomie znajomości języka mogą wykonywać ćwiczenia o charakterze odtwórczym, natomiast ci lepiej znający język powinni możliwie szybko przejść do zadań produktywnych. Ponadto takie rozwiązanie korzystnie wpłynie na motywację jednych i drugich do uczenia się języka.

Wśród technik pozwalających kształtować umiejętność mówienia można wymienić:

- reagowanie adekwatnie do konkretnej sytuacji komunikacyjnej;
- recytację wierszy lub fragmentów utworów pisanych prozą;
- opowiadanie;
- relacjonowanie, np. przebiegu wydarzenia sportowego (II.1 – w ostatnich klasach szkoły podstawowej lub w ramach indywidualizacji dla uczniów uzdolnionych językowo);
- opis (sytuacji, materiału ilustracyjnego, charakterystyka bohatera);
- opisanie zakrytego fragmentu materiału ilustracyjnego;
- wyrażanie własnej opinii, oceny, poglądów innych osób;
- wcielanie się w rolę;
- wyszukiwanie podobieństw i różnic;
- udzielanie i uzyskiwanie konkretnych informacji (w przypadku uczniów słabiej znających język może to być zadawanie pytań i odpowiadanie na pytania nauczyciela/rówieśników; przy wyższym poziomie znajomości języka uczniowie mogą przeprowadzić wywiad lub udzielić go).

W przypadku uczniów z ADHD nauczyciel powinien przekazywać instrukcje do zadań ustnych i pisemnych w prostej formie, bez zbędnych ozdóbek, wydłużać czas przeznaczony na odpowiedź, zachęcać dzieci do robienia notatek w formie map myśli, wykresów, asocjogramów, sketchnotek.

Sprawność pisania jest najtrudniejszą i pewnie – przy nauczaniu komunikacyjnym – także stosunkowo najrzadziej wykorzystywaną sprawnością językową. Każdy uczeń rozpoczynający naukę języka rosyjskiego musi uporać się z poznaniem alfabetu rosyjskiego, zaakceptować jego odmienność oraz przejść przez żmudne ćwiczenia kaligraficzne mające charakter odtwórczy. W celu uatrakcyjnienia nauki pisania warto wykorzystać tablety graficzne. Nauczyciel powinien zwrócić uwagę na właściwe łączenie liter, omówić związek dźwięków z odpowiadającymi im znakami graficznymi, ortografię. Na etapie wprowadzania liter i nauki pisania uczący musi pamiętać, że nie można tu wprowadzać nowego materiału. Osoba ucząca się kształtuje kompetencję pisania zawsze na materiale, z którym się zetknęła, np. w tekście czytany. Dodatkowo można ułatwić uczniom nabywanie umiejętności pisania przez wyjście od ćwiczeń na podstawie wzorca, które niekiedy określane są mianem tekstów równoległych.

Techniki pozwalające rozwijać sprawność pisania:

- odwzorowywanie liter i wyrazów poprzez ćwiczenia kaligraficzne, zapis pojedynczych wyrazów;
- dokonywanie transpozycji tekstu drukowanego na pisany pismem ręcznym;
- wyszukiwanie słów w tzw. ciągach liter, węzłach wyrazowych;
- wypisywanie skojarzeń z danym wyrazem, tematem;
- rozwiązywanie rebusów i krzyżówek;
- podpisywanie lub opisywanie materiału ilustracyjnego (zdjęcia, obrazka, historyjki obrazkowej);
- sporządzanie notatek;
- uzupełnianie luk w tekście lub dialogu;
- wypełnianie druków i formularzy (np. druki urzędowe: wniosek wizowy, paszportowy, druki pocztowe i in.);
- pisanie tekstów z wykorzystaniem podanych słów, wyrażeń lub zwrotów;
- pisanie krótkich form wypowiedzi, np. SMS-ów, e-maili, tradycyjnych kartek pocztowych oraz prowadzenie korespondencji z wykorzystaniem mediów społecznościowych (w tym przypadku konieczna jest zmiana w smartfonie klawiatury na rosyjską);
- pisanie listów prywatnych (wersja II.2) oraz oficjalnych (np. reklamacja w wersji II.1 lub w ramach indywidualizacji nauczania dla uczniów zdolnych) w oparciu o instrukcję, jakie informacje powinny się w nich znaleźć;
- pisanie dłuższych form wypowiedzi (opowiadanie, charakterystyka w przypadku wersji II.1 podstawy programowej) lub ich fragmentów, np. innego zakończenia tekstu.

Rozwijając umiejętność pisania, zawsze warto sięgać po teksty użytkowe, wzory i formularze, z którymi uczeń może się zetknąć w życiu.

Bardzo ważne jest to, by nauczyciel indywidualizował proces nauczania języka rosyjskiego, dostosowując wybrane metody, techniki, formy pracy oraz stosowane

środki dydaktyczne do możliwości, zainteresowań oraz potrzeb konkretnych uczniów. Szczególnie istotne znaczenie ma to w przypadku uczniów ze SPE. Nie zawsze jest to zadanie łatwe, ale ze wszech miar konieczne.

Przy kształtowaniu sprawności pisania dostosowania powinny dotyczyć przede wszystkim uczniów z dysgrafią – mogą oni korzystać z tabletu lub komputera z klawiaturą rosyjską. Uczniom z dysfunkcją narządu wzroku należy przygotowywać karty pracy z powiększonym zapisem/czcionką. Stosowanie pochwał i zachęt do wykonywania ćwiczeń kaligraficznych jest ważne w przypadku innych uczniów ze SPE – np. z ADHD, zagrożonych niedostosowaniem społecznym, znajdujących się w sytuacji traumatycznej lub kryzysowej. W przypadku uczniów zdolnych można zachęcać ich do przygotowywania dłuższych form wypowiedzi, np. pisemnej formy wypowiedzi będącej udziałem w dyskusji.

7. Ocenianie osiągnięć uczniów

Polska szkoła nauczanie łączy z ocenianiem i kontrolowaniem wyników nauczania.

Kontrola wyników nauczania pełni trzy podstawowe funkcje: diagnostyczną, oceniającą i wychowawczą. Wszystkie one zostały szczegółowo opisane w poradniku metodycznym.

Obok indywidualnego podejścia do oceniania bardzo duże znaczenie ma **obiektywizm w ocenianiu, jawność oceny** oraz jej **uzasadnienie**. Dodatkowo ocena powinna pełnić **funkcję motywującą i wspierającą ucznia**.

Ze względu na częstotliwość **ocena wyników nauczania** może mieć charakter **bieżący** lub **okresowy**. Systematyczność w ocenianiu ma wpływ na samodyscyplinę i motywację uczących się.

Ocena bieżąca ma na celu monitorowanie pracy ucznia oraz przekazywanie mu informacji nt. jego osiągnięć edukacyjnych, ma pomagać mu w uczeniu się poprzez wskazywanie, co robi dobrze, co wymaga poprawy lub większego nakładu pracy, a także jak powinien się dalej uczyć. Ocena ta dokonywana jest na każdej lekcji i powinna dotyczyć wszystkich kompetencji językowych. W wielu sytuacjach może być wyrażona ustnie, w postaci komentarza słownego (ocena opisowa), przekazywanego uczniowi lub jego rodzicom lub pisemnie.

Ocena okresowa sprawdza stopień opanowania materiału w konkretnym okresie – tygodniu, miesiącu, semestrze. Może być powiązana z pracami pisemnymi, choć nie jest to obligatoryjne.

Obowiązkiem nauczyciela jest określenie z odpowiednim wyprzedzeniem terminu pracy kontrolnej (pisemnej i ustnej), podanie zakresu obowiązującego materiału czy umiejętności, które będą podlegać ocenie. Bardzo pomocne dla uczniów w przygotowaniu się do sprawdzenia wiadomości może okazać się wskazanie przez nauczyciela planowanej formy sprawdzenia wiedzy i umiejętności, kryteriów oceniania, a nawet rodzajów ćwiczeń, których mogą się spodziewać. Uczący może też zasugerować, w jaki sposób najlepiej przygotować się do sprawdzianu. Takie życzliwe podejście nauczyciela na pewno pozwoli zminimalizować uczniowski stres.

Ocenianie przedmiotowe jest ściśle powiązane z **wewnątrzszkolnym systemem oceniania**, z którego powinien wynikać **przedmiotowy system oceniania** opracowany przez wszystkich nauczycieli danego przedmiotu – w tym przypadku języka rosyjskiego.

Bardzo istotnym aspektem oceniania jest motywowanie poprzez **stworzenie szansy poprawy oceny**. Warto zatem odpowiednio wcześniej przemyśleć sposób oceniania umiejętności językowych uczniów. Nauczyciel powinien odpowiedzieć sobie na pytania:

- Czy zgodnie z założeniami podejścia komunikacyjnego wymaganie hiperpoprawności zachęca ucznia do uczenia się języka?
- Czy lęk ucznia przed ewentualnym błędem nie zahamuje komunikacji?

Poniżej przedstawiono propozycję skali oceniania z podaną wartością procentową poprawności wykonania zadań do wykorzystania na II etapie edukacyjnym. Ze względu na wiek uczniów skala ta uwzględnia oceny cząstkowe „z plusami”, gdyż często zachęcają one ucznia do aktywności, motywują do uczenia się. Bez względu na to, jakie widełki procentowe na poszczególne oceny przyjmiemy, należy pamiętać, że każdorazowo kryteria oceniania z języka obcego zawarte w przedmiotowym systemie oceniania należy dostosować do wewnątrzszkolnego systemu oceniania, a ten ostatni powinien być zgodny z aktualnymi przepisami prawa.

Warto przy tym zwrócić uwagę, że obecnie na ocenę celującą uczeń nie musi się wykazywać umiejętnościami wykraczającymi poza te określone w podstawie programowej. Dlatego uzależnianie wystawienia oceny celującej od udziału lub osiągnięcia wysokich lokat w konkursach zewnętrznych, przygotowania prac lub zadań wykraczających poza treści zawarte w podstawie programowej nie powinno mieć miejsca.

Progi procentowe na poszczególne oceny powinny być w miarę równe.

Przy zastosowaniu zaproponowanej poniżej skali nawet uczniowi uzyskującemu oceny celujące dajemy prawo do popełniania niewielkich błędów.

- 0–30% niedostateczna
- 31–37% niedostateczna +
- 38–44% dopuszczająca
- 45–51% dopuszczająca +
- 52–58% dostateczna
- 59–65% dostateczna +
- 66–72% dobra
- 73–79% dobra +
- 80–86% bardzo dobra
- 87–93% bardzo dobra +
- 94–100% celująca.

Ze względu na wiek uczniów na II etapie edukacyjnym i ich podejście do oceniania, dużą wrażliwość i ambitne podejście do uzyskanych ocen zaproponowano oceny cząstkowe z plusami.

7.1. Zróżnicowanie oceny

W procesie nauczania i oceniania niezwykle istotna jest **indywidualizacja**, uwzględniająca możliwości poszczególnych uczniów, zarówno te zaobserwowane przez

nauczyciela w toku pracy z dzieckiem, przekazane przez rodziców / opiekunów prawnych, jak również wskazania zawarte w opiniach i orzeczeniach wydawanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne oraz lekarzy specjalistów. Nauczyciele są bowiem zobligowani uwzględniać specjalne potrzeby edukacyjne i dostosować odpowiednio zarówno metody, formy pracy, jak również sposób oceniania i motywowania do tychże swoistych potrzeb każdego ucznia. Oceniając ucznia, należy zawsze uwzględniać potencjał, zaburzenia, wrodzone trudności i brać pod uwagę wysiłek wniesiony przez ucznia oraz **postępy, jakie udało mu się poczynić w określonym czasie**. Przy konieczności stosowania jasnych kryteriów oceniania można, a nawet należy różnicować wymagania, gdyż tylko takie podejście pozwoli na rozwój wszystkich uczniów.

W przypadku wątpliwości co do oceny zawsze warto rozstrzygać je na korzyść ucznia, gdyż pozytywnie wpłynie to na jego motywację.

Zróżnicowanie oceny to zatem nic innego jak dostosowanie wymagań do możliwości konkretnych uczniów i indywidualne podejście do młodego człowieka przy wystawianiu oceny. Nauczyciel w toku obserwacji powinien dobierać zadania w taki sposób, by nie tylko kształtować jego umiejętności w zakresie języka obcego, ale zadbać także o jego bezpieczeństwo, samopoczucie i np. nie karać ucznia mającego wadę wymowy słabszą oceną z mówienia, czytania czy pisania ze słuchu (uczeń z dysleksją może mieć problem z opanowaniem alfabetu rosyjskiego oraz ortografią języka rosyjskiego, głównie w zakresie pisowni samogłosek jutowanych, znaku miękkiego oraz twardego, spółgłosek twardych i miękkich), które też często jest dla niego dużym wyzwaniem. U ucznia dyslektycznego nie oceniamy ortografii, interpunkcji. Uczeń z dysfunkcją narządu wzroku i z dysgrafią nie powinien mieć ocenianej estetyki pracy. Uczeń zdolny może przygotować na ocenę materiał poszerzający treści programowe i wykraczający poza treści podstawy programowej. We wszystkich przypadkach nauczyciel powinien stosować inne, ale zawsze jasne i przejrzyste kryteria oceniania, a ponadto chwalić wszystkich uczniów w klasie – takie słowne wspieranie jest szczególnie istotne dla uczniów ze SPE (np. uczniów cudzoziemskich, będących w sytuacji traumatycznej, z dysfunkcją wzroku, słuchu, z ADHD, chorobą przewlekłą, niepełnosprawnością ruchową, niedostosowanych społecznie bądź zagrożonych takim niedostosowaniem).

Zadanie stojące przed nauczycielem oceniającym postępy ucznia polega bowiem na **zniwelowaniu trudności uczniowskich i podniesieniu jego, zwykle zaniżonej, samooceny, a przez to na wspieraniu, zachęcaniu, motywowaniu go również za pomocą oceny do podejmowania dalszych prób i wysiłku**, by możliwie najlepiej opanował język obcy. W takich przypadkach **wyznacznikiem oceny powinny być postępy dziecka**.

Polecana przez autorkę programu ocena, w myśl założeń oceniania kształtującego – zostało ono szerzej omówione w poradniku metodycznym – ma na celu **wsparcie ucznia i umożliwienie mu optymalnego rozwoju**.

8. Ewaluacja programu nauczania

Proces nauczania języka obcego nie jest możliwy bez nieustannej refleksji nad tym:

- co nauczyciel języka chce osiągnąć w pracy z uczniami;
- jakie działania nauczyciel podejmuje, żeby to osiągnąć, by zrealizować założony cel;
- jakie skutki przynoszą działania podejmowane przez nauczyciela.

Dlatego nauczanie języka obcego nie jest możliwe bez ewaluacji, w tym przypadku inspirowanej teorią K. Ciżkowicz i J. Ochenduszko (1986), będących autorami pomiaru sprawdzającego wielostopniowego.

Celem ewaluacji programu nauczania języka rosyjskiego na II etapie edukacyjnym jest określenie stopnia realizacji przyjętych celów w zależności od realizowanego wariantu podstawy programowej (II.1 lub II.2). Ponadto przeprowadzenie ewaluacji powinno ocenić przydatność programu dla konkretnej grupy uczniów/klas i zasadność kontynuowania realizacji programu zgodnie z przyjętymi na początku założeniami lub wprowadzenia modyfikacji, które przyczynią się do podniesienia efektywności pracy z programem z konkretną grupą/klasą.

Mając na uwadze potrzebę opanowania wiedzy przedmiotowej z zakresu języka rosyjskiego, kształtowania u uczniów wszystkich kompetencji językowych, na bieżąco powinny być monitorowane osiągnięcia uczniów w ramach właśnie tych kompetencji, tzn. rozumienia, czytania, mówienia i pisanie, by ocenić przyrost wiedzy i umiejętności uczniów, zmianę ich postaw, w tym w zakresie uczenia się języka rosyjskiego. Stosowane metody i narzędzia ewaluacyjne powinny bowiem pozwalać także na ocenę zmian w zakresie kształcenia postaw uczniowskich, np. wpływać na ich zaangażowanie, chęć współpracy, chęć uczenia się, zdobywania nowych umiejętności oraz kompetencji.

Ewaluacji warto też poddać dobór metod i technik nauczania do potrzeb konkretnych uczniów / grup uczniów – np. ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, zdolnych, z trudnościami w uczeniu się (np. dysleksja, dysgrafia), z określonymi niepełnosprawnościami (narządu wzroku, słuchu etc.), by ocenić skuteczność i atrakcyjność tych zastosowanych przez nauczyciela w procesie nauczania.

Uwzględniając różnorodne zainteresowania uczniów, można pozyskać ich opinie dot. atrakcyjności zawartości tematycznej programu, by ewentualnie w ramach lekcji poszerzyć ją o wskazane przez uczniów zagadnienia, lub zawęzić, jeśli niektóre z tematów okażą się dla uczniów znane lub nieatrakcyjne. Można to robić okresowo (np. raz na miesiąc, kwartał, semestr) w formie anonimowych opinii lub na bieżąco po każdej lekcji z wykorzystaniem np. emotikonów lub aplikacji (Kahoot, Padlet, Miro i in.). Opinie wyrażone przez uczniów należy uwzględnić, wprowadzając ewentualne modyfikacje w toku dalszej pracy z programem.

Ewaluacja programu nauczania powinna dotyczyć również kształtowania kompetencji kluczowych oraz umiejętności pożądaných na rynku pracy zarówno w ramach lekcji języka obcego, jak i w procesie kształcenia i wychowania realizowanym w szkole podstawowej.

Proponowane metody ewaluacji:

- **rozmowy indywidualne i grupowe z uczniami** (dotyczące np. tematyki zajęć, aranżacji przestrzeni edukacyjnej, oceny wykorzystanych materiałów i pomocy dydaktycznych, w tym dostosowanych do potrzeb konkretnych uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, z niepełnosprawnościami);
- anonimowe **ankiety** wśród uczniów (tradycyjne lub z wykorzystaniem różnorodnych aplikacji, emotikonek) – mogą one dotyczyć np. oceny realizacji celów kształcenia

(przekształcenie celów kształcenia na umiejętności oceniane przez ucznia w portfolio), kształtowania postaw uczniów;

- **pomiar dydaktyczny** – przydatny w ocenie kształcenia w zakresie opanowania wiedzy przedmiotowej;
- **obserwacja i wyciąganie wniosków** płynących z monitorowania przyrostu wiedzy i umiejętności w zakresie poszczególnych kompetencji (prace pisemne, wypowiedzi ustne, zaangażowanie uczniów, udział w pracach projektowych, konkursach etc.) czy postaw;
- **analiza dokumentacji** dot. konkretnych uczniów (diagnozy, prace pisemne, opinie i orzeczenia poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz specjalistów, indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne (IPET-y), wyniki egzaminów zewnętrznych z języka obcego) – przydatny przy ocenie opanowania wiedzy przedmiotowej, realizacji celów kształcenia;
- **monitorowanie** skuteczności zastosowanych metod i technik nauczania, form pracy oraz środków dydaktycznych, a także przy ocenie kształcenia rozwijania różnorodnych umiejętności uczniów, w tym umiejętności, które mogą się przydać uczniowi w momencie wejścia, a potem funkcjonowania na rynku pracy.

Wnioski z ewaluacji programu nauczania powinny znaleźć odzwierciedlenie w sposobie jego realizacji w kolejnych okresach pracy lub z kolejnymi grupami uczniów – pewne rozwiązania można kontynuować, inne poddawać różnorodnym modyfikacjom, z niektórych wręcz rezygnować. Zawsze należy jednak dążyć do osiągnięcia celu, którym jest skuteczne komunikowanie się uczniów w danym języku obcym.

Bibliografia

- Atroszko B., 2018, *Konstrukttywizm jako źródło inspiracji dla rozwoju współczesnej edukacji nauczycieli*, [w:] *Reviewed Proceedings of the Interdisciplinary Scientific International Conference for PhD Students and Assistants QUAERE 2018*, vol. 8, Hradec Králové: Magnanimitas, s. 1224–1231.
- Broniarz R., 2017, *Język rosyjski. Эхо. Program nauczania języka rosyjskiego jako drugiego w szkole podstawowej (od początku w klasie VII)*, Warszawa: WSiP.
- Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., 2011, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce: Wydawnictwo Jedność.
- Bullock C., 2019, *100 pomysłów dla nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Wspomaganie uczniów z autyzmem*, tłum. K. Jaroszewski, Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia.
- Chałas K., 2000, *W poszukiwaniu strategii edukacyjnych zreformowanej szkoły. Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce*, Warszawa: Nowa Era.
- Ciżkowicz K., Ochendusko J., 1986, *Pomiar sprawdzający wielostopniowy: poradnik konstruktora i analityka. Zasady konstruowania testu sprawdzającego wielostopniowego*, t. 1, Warszawa: WSiP.
- Cyranowicz B., Szczucka J., 2006, *Szkolne problemy dzieci dyslektycznych* (PDF, 2,4 MB; dostęp 20.09.2021), Biuletyn Klubu Nauczyciela „Pomagamy uczyć. Język rosyjski”, nr 4, s. 2–5.
- Dylak S., 2000, *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*, Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN.
- Fazlagić J., 2020, *Kompendium wiedzy na temat opracowania programów nauczania i scenariuszy zajęć oraz lekcji wspierających proces kształcenia ogólnego w zakresie kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy*, Warszawa: ORE.
- Gawęcka-Ajchel B., 2006, *Podręcznik Ступени a problem dysleksji na lekcjach języka rosyjskiego*, Biuletyn Klubu Nauczyciela „Pomagamy uczyć. Język rosyjski”, nr 4, s. 6–7.
- Gawęcka-Ajchel B., 2006, *Program nauczania języka rosyjskiego w szkole podstawowej*, [w:] Gawęcka-Ajchel B., Żelezik A., *Ступени. Poradnik dla nauczyciela języka rosyjskiego w szkole podstawowej. Kurs dla początkujących*, Warszawa: WSiP.
- Gawęcka-Ajchel B., *Rola internetu i innych mediów w nauczaniu języka rosyjskiego na drugim etapie edukacyjnym*, ucze.pl (dostęp 20.09.2021).
- Gawęcka-Ajchel B., Żelezik A., *Pożądane działania nauczyciela pracującego z dzieckiem dyslektycznym*, ucze.pl (dostęp 20.09.2021).
- Głowacka B., Wajda E. (oprac.), 2015, *Europejskie Portfolio Językowe dla dzieci w wieku 10–15 lat*, wyd. III, Warszawa: ORE.
- Gołębniak B.D. (red.), 2002, *Uczenie metodą projektów*, Warszawa: WSiP.
- Jadczak M., (red.), 2003, *Interaktywne metody nauczania z przykładowymi konspektami do realizacji na lekcjach przedmiotowych w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach*, Toruń: Wydawnictwo BEA.

Komorowska H., 1995, *Konstrukcja, realizacja i ewaluacja programu nauczania*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Komorowska H., 1999, *O programach prawie wszystko*, Warszawa: WSiP.

Komorowska H., 2003, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa: Fraszka Edukacyjna.

Matczak A., 2003, *Zarys psychologii rozwoju. Podręcznik dla nauczycieli*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.

Mazur P., Solecka B., 2020, *Koncepcja nakładek uwzględniających specjalne potrzeby edukacyjne w programach nauczania oraz scenariuszach zajęć/lekcji*, Warszawa: ORE.

MEiN, [Edukacja włączająca](#) (dostęp 20.09.2021).

MEN, 2019, [Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 \(część ogólna\)](#) (PDF, 1253 kB; dostęp 20.09.2021), Warszawa: MEN.

MEN, 2020, [Kształcenie na odległość. Poradnik dla szkół](#) (PDF, 1010 kB; dostęp 20.09.2021), Warszawa: MEN.

Obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 lipca 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym, Dz. U. 2020, poz. 1309.

ORE, [Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi](#) (dostęp 20.09.2021).

PAJP, Brzezińska-Hubert M. (oprac.), [Ewaluacja w pracy metodą projektu. Pakiety Edukacyjne Pozaformalnej Akademii Jakości Projektu](#) (PDF, 3,4 MB; dostęp 20.09.2021), cz. 4, Warszawa: FRSE .

Pulit-Parszewska O., 2009, *Metoda projektu w pracy z uczniem zdolnym*, [w:] Chyćlak K., „Tylko oszlifowany diament świeci”. *Materiały pomocnicze do realizacji programu zajęć pozaszkolnych z matematyki dla uczniów zdolnych klas IV–VI szkoły podstawowej*, Nowy Sącz: DiAMEnT, s. 2–8.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz. U. 2017, poz. 356 z późn. zm.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych, Dz. U. 2019, poz. 373.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, Dz. U. 2017, poz. 1591 z późn. zm., t.j. Dz. U. 2020, poz. 1280.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym, Dz. U. 2017, poz. 1578 z późn. zm., t.j. Dz. U. 2020, poz. 1309.

Siek-Piskozub T., 1995, *Gry, zabawy i symulacje w procesie glottodydaktycznym*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Szłosek F., 1995, *Wstęp do dydaktyki przedmiotów zawodowych*, Radom: ITE.

Wałat W., 2017, *Założenia modelu edukacji na podstawie idei kognitywizmu i konstruktywizmu*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny”, t. 36, z. 4, s. 109–120.

Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, Dz. Urz. UE 2018, C189/1.

Zybertowicz A., 1995, *Przemoc i poznanie. Studium z nie-klasycznej socjologii wiedzy*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.

Beata Gawęcka-Ajchel – magister filologii rosyjskiej, nauczyciel dyplomowany. Ukończyła studia podyplomowe z zakresu zarządzania zasobami ludzkimi oraz administracji państwowej i samorządowej. Wieloletni lektor, nauczyciel akademicki prowadzący zajęcia w ramach studiów dziennych, zaocznych podyplomowych i doktoranckich, pracownik nadzoru pedagogicznego, ewaluator, trener, ekspert ds. języków obcych (ORE). Od 2006 roku współautorka i autorka licznych publikacji do nauki języka rosyjskiego oraz materiałów metodycznych: programów nauczania, cyklu podręczników i zeszytów ćwiczeń *Ступени* i *Эхо* (WSiP), scenariuszy lekcji, rozkładów materiałów oraz planów wynikowych. Z jej podręczników uczą się uczniowie w Polsce, Czechach i na Słowacji (INFOA). Współautorka publikacji *Język rosyjski dla studentów kierunków humanistycznych* (Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej) oraz materiałów ułatwiających przygotowanie do egzaminu gimnazjalnego z języka rosyjskiego *Gimnazjalne ABC. Egzamin z języka rosyjskiego* (WSiP). Od wielu lat prowadzi szkolenia z zakresu metodyki nauczania języka rosyjskiego, wspomaganie pracy szkół, umiejętności, kompetencji i kwalifikacji zdobywanych w toku edukacji formalnej, pozaformalnej oraz nieformalnego uczenia się. Propagatorka idei *lifelong learning*.